

SL I-4410

821.112.2-3

N54

BIBLIOTECA

PENTRU TOTI

MAX NORDAU

IN TARA MILIARDELOR

și alte nuvele

Traducere
de

Dr. M. Vermondi

EDITURA

Librăriei UNIVERSALE
BUCUREȘTI, Ca

EDI
AL

Pretul Lei 20.

A APARUT :

In Editura Librăriei „UNIVERSALA”
Alcalay & Co.

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

DOSTOIEVSKI

PRECOCI

TRADUCERE

DE

N. DAȘCOVICI

MAX NORDAU

N 86

IN ȚARA MILIARDELOR ȘI ALTE NUVELE

TRADUCERE DE
Dr. M. Vermondi

260426K

325.550

260426

BUCUREȘTI

Editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co.

27, Calea Victoriei, 27

T 4410

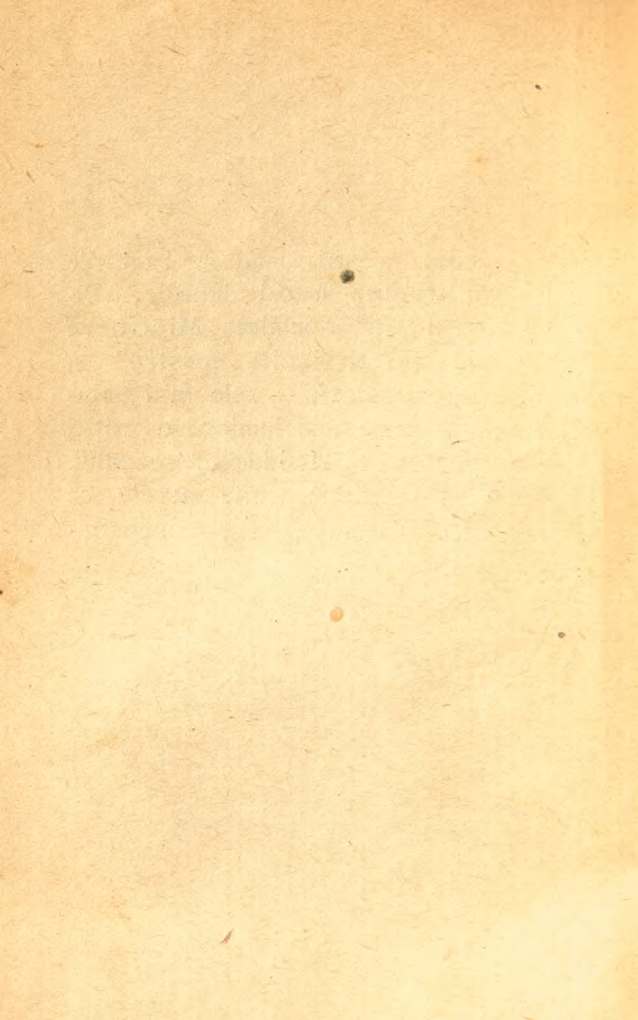

Pogresul cultural al neamului nostru
i se datorește în bună parte „Bibilotecii
pentru toți“ care stăruie să cultive ma-
seele și tineretul din veacul trecut.

Max Nordau a scris mult și lucrările sale au fost traduse în toate limbile. „Biblioteca pentru toți” a publicat „Minciunile convenționale ale civilizației noastre” și „Paradoxe sociologice”, — cele mai usturătoare, dar și cele mai luminoase critici ale sale asupra societății și ideilor veacului.

Am ținut să publicăm aceste nuvele, ca să arătăm altă latură a sa, — sensibilitatea poetică.

O AVENTURĂ IN ȚARA MILIARDELOR

Prin geamurile deschise ale restaurantului, aerul proaspăt și îmbălsămat pătrundea înăuntru, luptându-se cu atmosfera înegrită de fumul tutunului pentru stăpânirea salonului. O privire pe teraștră ne deslușia cerul albastru adânc și luna strălucitoare, ale cărei raze sclipiau printre pomi în floare. Frunzișul, mișcat de un vânt lin, se pleca ușor înaintea geamurilor din afară. Cercului nostru însă, ai cărui membri de mult timp erau obișnuiți să se adune în toate serile la o masă anumită, ca să flirteze, nu-i era nimic mai strein ca frumusețile naturii. Societatea, căreia îi aparțineam și eu, se alcătua în mare parte din cetățeni onești, cu mai mult simț pentru lumina limpede a unei lămpi, decât pentru strălucirea lunii într'un amurg de seară. Ei știau să prețuiască mult mai mult foloasele unei mâncări bune, decât

farmecul unei nopți de primăvară. Subiectul conversației noastre se alcătuiă din flecări destul de prozaice. De obicei ne mărgineam la chestiuni politice zilnice, sau la reflecții asupra guvernului, teatrului, asupra dărilor prea ridicate, asupra altor nimicuri de acestea, de altfel destul de spirituale. Printr'o legătură de idei, de care nu-mi mai aduc bine aminte, se încinse discuția, dacă într'adevăr este de crezut, că un om poate să albească în urma unei comotii puternice a creierului. O parte a societății se opunea cu o ușoară îndoială, documentând aceasta prin anecdote asemănătoare din viața de toate zilele, pe când cealaltă parte își bătea joc, fără cruțare, de cei ce ar putea fi atât de naivi să creadă astfel de povești.

Pe când conversația se afla în toiul ei, un om de la masa vecină, căruia până în acel moment nu-i dădusem nicio importanță, se apropie de noi. Era de o înălțime neobișnuită și de o contornație a corpului herculiană. Trăsăturile sale inteligente, ce vădiau o voință dârje, ne impresionară și mai vârtos, privind ochii lui mari, albaștri și blajini. Ceea ce însă făcea ca înfățișarea lui să fie atât de bătătoare

la ochi, era părul: alb ca zăpada, ca și barba-i cărunță. Și omul avea o tață, ca de ins de cel mult treizeci și cinci de ani. „Mă scuzați, Domnilor, dacă mă amestec în conversația D-v.”, spuse el, după ce salutase în mod foarte politicos. „Discutați aici asupra unui subiect ce mă interesează din cale-afară. Eu însumi dau o dovadă de netăgăduit, că o comotie puternică a sistemului nervos poate să exercite cu drept cuvânt acea influență fizică asupra omului, de care D-v. toți vă îndoiiți”.

Cuvintele sale treziră în noi cel mai viu interes. Ii făcurăm loc la masa noastră și, în unanimitate, după ce se așezase, îl rugăm să ne povestească cum stau lucrurile cu părul său alb.

Străinul nu se lăsă mult rugat, și, dimpotrivă, mulțumi dorința noastră cât se poate de prietenos, povestindu-ne următoarele:

„Dacă cumva v'ați ocupat mai de aproape cu viața americană, atunci numele de Auburn, nu vă poate fi cu totul strein; el însemnează pentru Statele-Unite cam ce însemnează Spielberg, pentru Austria. Nu trebuie să vă închipuiți sub numele de Auburn o închisoare spațioasă și sumbră,

o singură clădire posomorâtă; e mai mult o colonie de criminali, o metropolă a mizerabililor, pe care societatea i-a îndepărtat din sânul ei. Inconjurat de niște ziduri strașnice, ce se înalță ca un munte deasupra șesului întins, se înghesuiesc în interior un număr de clădiri izolate, care conțin celulele deținuților, locuințele gaurzilor, cazărmi, spitale, ateliere, totul neprietenos și mohorât. Printre aceste clădiri, din loc în loc, se întinde câte un locușor viran, o alee de arbori, un străț de flori, întocmai ca și o amintire nevino-vată din copilărie, printre gândurile negre ale unui criminal.

Imprejurări, cu a căror descriere nu vreau să vă obosesc, m'au mutat din orașul meu natal, Hamburg, după terminarea studiilor, dincolo peste ocean, unde, după o scurtă ședere la New York, funcționam ca medic al închisorii din Auburn, care, după cum poate știți, se află în statul New-York.

Eu aveam privigherea asupra unei părți a închisorii, ce îngrădea criminalii cei mai temuți, oameni, sau mai bine zis hiene ome-nești, cărora sângele nu le mai părea „un suc deosebit” după vorba lui Mefisto. Doi dintre aceștia trebuiau să rămână toată

viața cetățeni ai acestei închisori. Ei se deosebiau de ceilalți, printr'o putere mare corporală, prin șiretenie și inteligență, și erau puși sub pază deosebită, din cauza deselor lor încercări de fugă. Eu îmi căști-gasem în deosebi antipatia lor, pentru că odată descoperisem niște unelte de tier, ce le țineau ascunse sub haine — uneltele acelea D-zeu știe cum de au ajuns acolo! — și pentru că altă dată, dorind să intre în spital ca bolnavi, unde pe semne credeau să găsească prilejuri bune pentru planurile lor de fugă, eu constatasem că se prefac. Bandiții fură despărțiți unul de altul; lanțuri puternice le tură legate de picioare; totuș, într'o zi unul dispăruse și câte-va zile după aceea îl urmă și celalt, cu lanțurile grele cu tot, fără să se mai dea de urma lor.

Fuga acestor doi criminali stârnișe mare frământare printre locuitorii orașelului Auburn. Cam paisprezece zile după aceea, plecai până în apropiere, la Caygabriedge, pentru o atacere personală.

Era miezul zilei când am ajuns la locul de destinație. Priveam uimit peisagiul ce se desfășura înaintea ochilor mei. Lacul Cayuga, unul dintre cele ce împreună cu

Erie toarmează marea arteră de comunicație a orașului New-York, se întindea înaintea mea în toată splendoarea sa. Printre malurile stâncoase, negre și prăpăstioase, care ca niște dușmani înverșunați și privea cu față în față, fâșia de apă lungă și îngustă, ce împrăstia în aer un reflex argintiu din cele mai trumoase, își urma cursul liniștit, ca și când ar fi dorit să predice pacea printre dușmanii ce de secole se uitau cruciș unul la altul. Deasupra lacului, lung cam de o sută cincizeci de mile englezești, cu o lățime la acest punct de peste o milă, e construit un enorm pod de lemn, o capodoperă a ingeniozității americane, pod peste care trece linia terată Buffalo și Attica, făcând stațiune la Caygabridge, un loc cu totul neînsemnat.

Afacerile mele în sat fură îndată isprăvite și, către seară, pornii spre casă. Cunoașteți plăcerile călăritului în timpul nopții? Caygabridge e înconjurat de păduri întinse de stejar, printre care frebui să călătoresc o bună bucată de drum. Arbori înalți și puternici aruncau umbre lungărețe. Vânturile lor foșniau așa de încet, încât era mai mult nevoie să simți, de cât să auzi. Călătorind astfel printre uriașii pădurii, a-

mintiri dulci cuprinseseră sufletul meu, transportându-mă departe în patria iubită. Adâncit în gânduri, muiasem trâul calului, care înainta încet, în pas de voie. Admiram amestecul fermecător de culori, un efect al soarelui ce apunea. Raze scânteiau printre frunzișul verde închis, aprinzând parcă laturile frunzelor. Un sgomot, ce se auzea din ambele părți ale cuprinsului, mă trezi deodată din visurile mele. Pusei mâna pe revolver, întorcându-mă la iuțeală, dar, în acel moment o lovitură grozavă îmi răpi conștiința. Deschisei încă odată ochii și, ca prin vis, mi se păru că văd înaintea mea figura unuia dintre criminalii fugiți, și îndată apoi, un val negru se întinse peste ochii mei.

Târziu noaptea îmi revenii cu încetul iarăș în fire. Deschisei ochii. Deasupra mea, pe cerul albastru adânc, văzui lucind luna. O senzație neplăcută, la partea dindărăt a corpului, îmi dădu ghies să duc mâna la locul ce mă ustura. Și deodată pricepui că sunt legat de mâini și de picioare. Încet încet, îmi adunai gândurile, îmi amintii de vedenia tâlharului și o presimțire grozavă îmi trăsni prin minte. Inima înceta să mi mai bată. Simțeam că eram pus deasupra

a două ridicături paralele, care mă supărau, mă îndurerau. Ascultând cu încordare, auzii în adâncime, sub mine, un murmur ușor. Fără îndoială, mă aflam deasupra șinelor podului Cayuga, legat burduț, în neputință de-a mă mișca. Gândii cu spaimă că voi fi cu siguranță despicat în trei bucăți, de primul tren ce avea să sosească.

Pierdii aproape din nou conștiința. Mă resemnasem. Apoi iarăși îmi reveni cugetarea. Smuciam la disperare de trânghiile ce mă țineau, până când îmi tăiară aproape mușchii. Strigai și la urmă plânsei ca un copil. Căutam să mă rostogolesc în altă poziție. Imi adusei însă aminte că o mișcare nesocotită ar putea să mă arunce în valurile tăcute ale fluviului Cayuga — legat de mâni și de picioare, neputând să mă mișc, aidoma unui bolovan!

Fiori de groază mă cuprinseseră. Rămăsei iarăș nemișcat. Inșă nu mult timp. Lumina lunii senine, aproape înspăimântător de mare, mugetul valurilor jos în adâncime; vântul, ce sufla ușor; apoi iarăș tăcerea mormântală, rare ori întreruptă de câte un țipăt al unei păsări — cu un cuvânt totul îmi era nesuferit și mă îngrozia. De nedescris! Și șinele, șinele! Le sim-

țiam, erau sub mine, dar ce puteam face! Picioarele de lemn ale podului tremurau ușor la loviturile valurilor. Credeam că simt apropierea trenului și părul mi se ridica vâlvoi. Vântul uia mai puternic: mi se părea că aud răsufletul înăbușit al locomotivei. Inima îmi încetă de-a bate, pentru ca în momentul următor să reînceapă cu o viteză înspăimântătoare, ce aproape o auziam.

Sunt lucruri, Domnilor, ce nu le poți înțelege; unul din aceste, e taptul cum de am fost în stare să supraviețuiesc în noaptea aceia.

Gândul sfârșitului, și ce sfârșit!, îmi era viu în minte. Mă storțam să găsesc un mijloc de a'mi schimba poziția, să mă rostogolesc, așa ca să viu între șine. Dacă nu izbuteam, urmam să cad prada unei morți cumplite.

Și îmi reuși! Incordam fiecare mușchi, puneam fiecare nerv în mișcare, înebunindu-mi toate puterile. Mă întorceam, mă svârcoleam, suflam din greu, capul meu amenința să plesnească și, după o muncă extraordinară, care îmi părea că ține de o eternitate, deși nu dura decât de câte-va minute, mă găsiam între adâncitura dintre două șine.

Țeram oare salvat? Nu aveam timp să meditez asupra acestui punct sau să mă bucur de noua mea speranță. Toate facultățile și puterile mele se concentrau în simțul auzului. Auzeam, din depărtare, la început cu oare care nesiguranță, în urmă din ce în ce mai clar, sgomotul ritmic, monoton și răgușit al locomotivei în mișcare. Liniștea fioroasă a nopții pieri din clipă în clipă, dând loc sgomotului și mai fioros, sălbatic și jalnic, vuetului și suspinului, bubuitului și suflării greoaie a locomotivei, care sbârnia cu iuțeala nebună a trenurilor americane. Încă o mie de pași, încă o sută, toată spaima iadului se năpustia asupra mea, dar nici o țesătură din trupul meu nu se mișca, zăceam împietrit. Cerceai să strig — nici eu nu-mi auzeam vocea; — cum era să audă călătorii din tren?

Mi se păru apoi că zăresc o umbră luminoasă, într'un spațiu de timp peste puțină de perceput. Mă trecură sudorile. Deodată se făcu negru, întuneric beznă. Auzii un trăsnet, ca și când cerul s'ar fi prăbușit. Aproape, aproape de tot, abia o palmă depărtare, monstrul sbură peste mine — eram salvat! Pe jumătate fără

conștiință, mai auzii deasupra mea un cutremur și un crâșnet asurzitor. Văzui apoi sburând în toate direcțiile umbre întunecate. Fui iarăș un moment cuprins de tantoma morții, — cârligul unui lanț, ce atârna în jos, mă apucă, târându-mă câți-va pași din loc, rupându-mi în cele din urmă de pe piept o bucată din surtuc. Totul juca o horă turbată în jurul meu: luna, podul și malurile înalte, totul intrase ca într'un vârtej, și-mi pierdui conștiința.

Trezindu-mă, mă văzui în patul meu, înconjurat de fețe cunoscute. Să lămuresc: în dimineța următoare nopții de pomină fui găsit de un cantonier, recunoscut și dus la Auburn. Niște triguri turbate ie-gănară deasupra mea, timp de paisprezece zile, umbrele morții. Puterea mea de viață tu însă mai tare; birui. După însănătoșire, uitându-mă pentru prima oară în oglindă, văzui ce urme îmi lăsaseră acele momente".

Medicul tăcu. Fața lui palidă era plină de groază. Sudoarea ce-i cădea în picături de pe frunte, dovedea cât de vii i se trezeau amintirile și cât de mult îl sguđuise povestirea lor.

Frica fără de margini cu care urmărisem povestirea lui atât de înspăimântătoare, se

stinse încet încet, conversând cu toții și veselia își luă din nou locul ei.

Ne-am mai plimbat mult timp în grădina din dosul restaurantului, ascultând cu plăcere povestiri din viața tânărului medic, ca și toate minunilor și aventurilor posibile în țara libertății.

O SEARĂ DE CRĂCIUN LA PARIS

Era în seara de Crăciun a anului 1874. Impinși încet încet de mulțimea ce mișuna în toate direcțiile, ne plimbam voioși pe trotoarele bulevardului des Italiens. Aproape că nu era cu putință să te oprești nici la răstimpuri, la vitrinele splendid luminate, ca să arunci o privire de admirație la diamantele expuse sau la obiectele în bronz frumos cizelate. O vitrină, însă, atrase în deosebi atenția noastră, așa că nu puteam trece pe lângă ea mulțumindu-ne numai cu o aruncătură de ochi. Ne-am oprit brusc, și-atunci parcă un trunchi de arbore căzu înaintea unui curent de apă curgătoare. O lovitură puternică, un sgomot infernal, un murmur asurzitor de jur împrejur, până când curentul își face încetșor drumul pe alături și curge formând o curbă ușoară împrejurul stavilei de neînvinș.

Lucruri cât se poate de drăgălașe erau expuse în vitrina aceia, a unei cofetării de primul rang. O sumedenie de jucării de Crăciun, un adevărat rai al copiilor. Cizme pentru călăreți, leagăne pentru copii, sticlute de șampanie, grante, despîcături de lemn arse, câini frumoși cu o servietă în jurul gâtului, toate acestea de zahăr. Cu un gust parizian deosebit și în mijlocul acestor zaharicale, se ridica măstos modestul pom de Crăciun german. — Pomul de Crăciun e mult întrebuițat în familiile franceze? îl întrebai pe însoțitorul meu, Domnul G., un arhitect parizian, om cu faimă în ultimul timp. „Nu cred”, răspunse dânsul, „eu însă, am avut întotdeauna brad de Crăciun”. Mi se leagă de el unul din cele mai triste evenimente ale vieții.

Fața lui frământată, luă o expresie tristă și un suspin îndurerat izbucni din pieptul însoțitorului meu. Înaintam acum și, după câțiva pași, am apucat pe strada 4 Septembrie. Eu nu voiam ca, prin întrebări nepotrivite, să răscolesc tristețea în care se cufundase prietenul și, cot la cot, pășiam tot înainte în tăcere. El însuși însă întrerupe deodată liniștea; începe să-mi povestească cele ce urmează.

Patru ani, începu el, au trecut de la acea teribilă iarnă, dar totul e încă viu în sufletul meu, ca și când s'ar fi întâmplat astăzi. Prusienii făuriseră inelul lor de oțel împrejurul orașului, iară noi respiram greu, din ce în ce mai greu. Toată lumea cunoaște astăzi epopeia aceluia asediu, de la prima până la ultima strofă. Inceputul s'a s'a făcut prin stârpirea „gurilor nefolositoare”, cu asigurarea că pentru cei rămași, pericolul lipsei este cu totul înlăturat. La început am mâncat carne de vacă, apoi de cal și, după șase săptămâni, lucruri neînchipuite ne alcătuiau hrana. La aceasta se mai adăoga o iarnă, cum de mult nu mai avusesem. Sena înghețase și, pe deasupra lacului, în Bois de Boulogne, puteau trece vagoane întregi. Inamicii se încuibaseră bine în locuințele noastre de la țară, doborau livezile și parcurile din împrejurimi, întreținând cu ele un toc necurmat, iar în corturi alimentau flacăările cu planele și cu mobilele noastre cele mai alese. Noi nu aveam păduri de tăiat și, bine înțeles că nu ne hotăram așa de ușor să întrebuițăm planele ca lemn de foc. Lipsa de material combustibil se simțea aproape mai mult ca aceea a mijloacelor de hrană. Cărbunii

și femeile aflătoare în Paris deveniră un privilegiu al bogaților, cumpărate de dânsii cu prețuri fabuloase, iară săracii, și chiar clasele sociale bine situate, erau osândite a lupta cu mizeria. Proletariatul învingea aceste greutăți cu mai mare ușurință. Depozitele noastre de absint erau nesecate. Cu rachiaș, lucrătorul parizian se poate scuti până și de căldura tocului. Dar ce puteau face femeile noastre, copiii noștri, care nu beau absint?

Noi, bărbații, am dus-o comparativ ceva mai ușor. Eram cu toții soldați. Eram în tot timpul zilei ocupați cu exerciții de arme, sau cu săpături și construcții în părțile marginase ale orașului. Și asta ne încălzea un pic, zău! vă rog să mă credeți. Dar când veniam seara acasă, găsiam odaia rece și tristă, ca o sală mortuară, o sobă neagră și stinsă, copiii făcuți ghem sub plapomă, femeia învelită în paltoane și broboade, o mână rece ne era întinsă, sărutam buze reci, ce de mult uitaseră zâmbetul dulce a unei vieți familiare fericite.

Și astfel ne-a apucat sărbătorile Crăciunului. Dar ce zisei? Sărbătoare? Jalea și lipsurile ajunseră la apogeu; ochii noștri vedeau curgând prea mult sânge pe dinain-

lor, așa că foile roșii ale calendarului nu ne mai impresiona de loc. Sărmanii copilași!. Asediul le răpise până și bucuriile cele mai naive. În acel an, Crăciunul n'a existat pentru dânșii. În prima săptămână a lunii Decembrie, mica mea Luiza mă întreba, dacă Prusienii cei răi vor lăsa măcar pe Sf. Nicolae să intre în oraș și, puține zile înainte de sărbători, repetă cu groază aceeași întrebare cu privire la copilașul de Crăciun. I-am răspuns în amândouă dățile că sunt cam îngrijat, că nu cred să poată Sf. Nicolae sau copilul să străbată până la copiii ce-i așteaptă; dar că, în anul viitor vor despăgubi cu îndesulare pe toți copiii. Luiza era mâhnită, dar n'aveam cum s'o mai mângâi.*) Dela Crăciunul de anul trecut până la cel viitor, este mult"! Nu puteam însă nimic, căci atât eu cât și nevastă-mea, nu eram în stare să-i înlesnim, bietului copil, bucuriile sărbătorilor.

Luiza însă, nici nu era în stare să guste astfel de plăceri. Toată iarna fusese bolnăvicioasă și, în seara de Crăciun, boala luă un caracter mai acut. Fetița era chinuită

---

*) E vorba de pruncul Isus.

de o tuse intermitentă și trigurile n'o slăbiau deloc. Am pus copilașul în pat, trimetând îndată după medicul nostru de casă. Soția mea era înfricoșată și chiar eu întrevedeam cu frică declarațiile medicului. Sosi; îl salutarăm tăcând, pe când el înainta înspre patul bolnavei. Amândoi, și nevasta, observam înfiorați fiecă trăsătură a feței lui, fiecă privire a ochilor. Ni se tăiase răsuflarea. Medicul era un bun și vechi prieten al nostru și Luiza se juca dese ori cu dânsul. De astă dată însă ea nu'l mai recunoscuse. Pe când el îi îndepărta părul de pe fața aprinsă de friguri, voind a-i simți pulsul, ea îl respinse cu mânuțele.

— De mult nu am mai fost la D-v., Vă închipuiți: nenumărați răniți, lazaretele archipline... spuse el, căutând să se scuze, în timp ce examina bolnava.

— Desigur, desigur, dar ce credeți despre Luiza? Medicul se străduie să suradă:

— Nu e greu de tot, un stat bun, îngână el cu voce slabă, iar pe fața lui se citea neîncrederea. Luiza a slăbit de tot, de când am văzut-o ultima dată. Ar trebui nutrită mai bine. În alte împrejurări v'aș spune: ouă, țineți-o neconținut într'o odăe potrivit dați-i supă de pasăre, mâncare de pasăre,

încălzită, dar acuma... Și privirea lui se îndreptă la o fărâmiță de pâine, ce se afla pe masă, acea pâine pe care administrația o împărția gratuit și despre care o glumă dureroasă spunea că conține de toate, între altele pâină și cereale.

— Cu toate aceste, urmă dânsul după o pauză chinuitoare, pentru a o nutri mai bine e timp și după asediu, care nu are să dureze veșnic. Dar este numai decât necesar câte un pahar cu ceai, repetat din două în două ore.

Nevasta îmi arunca o privire disperată. „Nu am în casă nici lemne nici cărbuni”, îmi șopti ea tremurând. În odaie domniă o liniște mormântală, întreruptă numai de găfâitul greoi și de tusea copilului. Astăzi nu-mi mai pot da bine socoteală de cele ce am simțit în acel moment, știu numai că preferam mai bine moartea, decât viața. Medicul întrerupse cel dintâi tăcerea. Foarte serios, spuse: „ceaiul cald e indispensabil; dacă nu aveți lemne, nici cărbuni... și nici spirt? (soția mea cu o durere în piept sfâșietoare făcu din cap: „Nu”) poate că vecina D-v. să aibă ceva... (Acelaș răspuns). Ei bine, atunci trebuie să sacrificați o mobilă și asta îndată, căci sănătatea copilului atârnă mult de acest ceai”.

M'am repezit în bucătărie, unde nu mai era nimic de ars; am luat satârul și voiam să încep să tai pianul, instrumentul favorit al soției mele. În atară de garderoba cu oglindă, care avea puțin lemn, pianul era singurul obiect combustibil din casă. De paisprezece zile gătiam mâncare numai cu mobile; cât despre încălzit, îl încetasem de mai bine de patru săptămâni! Eram gata să tai pianul, când nevastă-mea scoase un țipăt, îmi sări în brațe, și imediat după asta eși din odaie cu strigătul „Am găsit”!

Se putea oare ca vre-o vecină să mai fie atât de fericită: să mai aibă lemne? Ori poate credea nevasta că se mai poate găsi cărbuni în prăvălia unui negustor, încă deschisă la acea oră? Nu rămăsei mult timp nedumerit. Cinci minute mai târziu ușa se deschise, și nevastă-mea se ivi, cu fața înviorată și cu lacrimi de mulțumire în ochi, ducând în amândouă mâinile — pomul de Crăciun, mare, din anul trecut, pom ce zăcea uitat într'un colțișor ascuns, neobservat de nimeni.

Luminat parcă de un tulger puternic, îmi apăru deodată în suflet nepotrivirea dintre acum și altă dată. Iată maestosul și trumosul brad, care acum douăsprezece

luni reda tabloul adevărat al tericirii familiare! Era aici, în aceeași odaie; în sobă ardea un foc senin, împrejurul mesei cântau și jucau copii, voioși; un tată tericit și o mamă tericită zâmbiau, mulțumiți de bucuria copiilor lor; Luiza era un îngerăș, îmbrăcată într'o rochiță albă, cu o panglică de mătase albastră în buclele ei blonde aurii; avea brațul rotund, tața plină; și ochii ei negri scânteiau de bucurie, pe când se juca cu cele două prietene ale sale, pe care și-le invitase la serbare. Toți săriau, cântau și se înveseliau, cu naivitatea copiilor, cași când cincizeci de îngerăși nevăzuți ar fi petrecut împreună cu dânșii, înzestrând astfel odaia cu un adevărat farmec de sărbătoare. Pe masă era așezat splendidul pom de Crăciun, printre ale cărui ramuri verzi ardeau lumânările în fel de fel de culori, sclipeau fructe aurite și soldați de cositor, soldați în uniforme franțuzești, nemțești și englezești. Iar noi glumeam petreceam și am tost veseli până după miezul nopții, când copiii adormiră în plină fericire, ținând în mână soldați și păpuși, jucării desprinse din pomul de Crăciun.

Și acum acelaș pom de Crăciun stătea

înaintea mea, uscat, plin de praf, cu cetinile îngălbenite, cu ramurile crăpate, în neorânduială. În loc de bomboane și mere aurite atârnavă fire de păianjen; odaia era rece, soba stinsă, și Luiza zăcea în pat cu brațele slăbite, cu fața trasă și înroșită de căldura frigurilor și ah! tușind îngrozitor!

Intrarea mamei atrase atenția copilei, ce-și reveni puțin în fire. Văzu pomul de Crăciun și tresări de bucurie. „**Oh!**, bradul de Crăciun! Pomul meu de Crăciun!” rosti micuța cu voce slabă, tremurată. Rugă apoi mișcător pe mama, să aprindă drăguțele de lumânările și să atârne merele aurite și soldații, afară de Prusieni! și să aducă și pe Mimi și pe Lolotte, care a fost atât de bună, și va fi întotdeauna bună, foarte bună...

În acel moment eram aproape să comit o lașitate; voiam să plec, departe, în întunericul nopții, pe stradă, la avant-posturi, ca să nu mai privesc jalea dinaintea ochilor mei; doriaam să cadă o bombă în mijlocul casei și să sfârșească odată cu această neagră mizerie. Dar nu, bombe nu căzură în acea noapte, căci și inamicul sărbătorii Crăciunul. Încet încet, mi-am căpătat stă-

pânirea de sine și, pe când temeia mea ședea la marginea patului, cu brațul strâns în jurul copilului, cântându-i ușor cântece duioase, liniștindu-l și dezmierdându-l, eu despicaam pomul de Crăciun cu mâna tremurândă, aprinzând tocul în sobă.

Cetinile uscate ale bradului pâraiau și pocniau, scoțând flacări mari. Un miros dulce și plăcut de rășină se împrăștia în odaie, iar apa din oală începu să murmure, să fiarbă în sfârșit. Medicul plecase, soția mea tot mai șoptia copilului bolnav cuvinte desmierdătoare și făgăduințe de aur, iar eu preparam ceaiul la flacăra vieaie a focului și îmi ziceam în gând: „Îți mulțumesc, îți mulțumesc, arbore bine-cuvântat; l-ai făcut odată pe copilul meu fericit, și acum tot tu îl vei face sănătos”.

Pomul de Crăciun n'a însănătoșit-o pe Luiza. Și de atunci nu mai am nevoie de alt pom, căci Luiza a fost unicul meu copil.

CUM ÎI MERSE VANĂTORULUI DE VULPI IN ANGLIA

Baronul K. e unul din tinerii cei mai plăcuți pe care i-am cunoscut vreodată. Lucru foarte rar, este înzestrat cu toate calitățile, ce pot să facă pe un om simpatic în toate cercurile. Femeile le cuceria datorită vârstei sale de 25 de ani, exteriorului său plăcut, ochilor săi negri sclipitori și mustăcioarei mici și elegante; pe bărbați îi câștiga prin sinceritatea cavalierească a firii sale și prin veșnic buna sa dispoziție, pornită din inimă, ale cărei avânturi molipsiau pe toți cei din jurul său. Vorbește mai multe limbi, cu mare înlesnire; e un excelent flecar și se poate prezenta onorabil în ori ce salon parizian; dansează cu șic, cântă: e un bariton draguț, cântă perfect la pian și nu cruță nici un rival, ca țintaș călăreț, și spadasiin. La aceasta se mai adaugă obârșia sa aristocratică și, după concepția continentală, o avere în-

semnată, care încă din tragedia copilărie i-a dat putința să-și desvolte toate talentele sociale.

Îi făcui cunoștința la Londra, în primăvara anului 1874. El se dedicase cu totul sezonului în floare, lăsându-se dus de curentul valurilor, fără să opună cea mai mică rezistență. Zilele și nopțile îi treceau prin cluburi, hydroparc, dineuri, teatre și **evening parties**. Nu mai lepăda deloc tracul și cravata albă, iar dacă cineva doria să-l găsească acasă în locuința'i elegantă din Bruton-Street, trebuia să-I viziteze dimineața, între ceasul cinci și unsprezece, fără grije că-l va trezi din somn. Introdus prin atașatul țării sale, Grațul B., avea intrarea liberă în cele mai bune familii și numai în foarte puține case alese îl puteai găsi măcar odată la două săptămâni, cântând cântece populare ungurești sau exercitând la pian ceardașul, entuziasmând astfel pe toată lumea. **The nice Hungarian** forma dese ori în societatea damelor tinere, ba chiar și în acelor mai bătrâioare, obiectul unei conversații vii, iar când într'una din zile apărui în salonul nobilului Sir Frederic Fr., îmbrăcat în uniformă de locotenent de huzari, contrar obiceiurilor englezești, stărnii sen-

zația cea mai intensă. Admirația pentru dânsul nu slăbi de loc, toată seara, nici când se ivi tânărul prinț de Tamul, îmbrăcat într'un caftan multicolor de mătase, cu galoane late numai de aur, în șalvari de Casimir, în cap cu un turban în mijlocul căruia lucia un splendid rubin.

Baronul K., favoritul atâtor cercuri, pretutindeni primit cu brațele deschise, inundat în fiecare seară cu o jumătate duzină de invitații, prefera casa lui George F. Stăpânul casei, membru în parlament, reprezentantul unui comitet din centrul țării, e unul din cei mai nobili sportsmenii ai Angliei; el se rănise de repetate ori și era chiar aproape să-și frângă gâtul la o vânătoare de vulpi; în Wimbledon a câștigat la tir Ordinul reginei; în Criquet tusesese acum cincisprezece ani ales ca luptător al Comitetului și nu eșise atunci învingător, din pricină că avusese norocul să aibă contra sa pe șampionul Regatelor-unite. A cădea însă cu onoare, tată de asemenea luptător, e mult mai lăudabil decât a învinge tată de un Nobody. În biblioteca lui F. se găsesc toate numerele Revistei „Fie'd”, elegant legate; din opera admirabilă a lui Isaac Walton, „Pescuitul”, posedă un exem-

plar al primei ediții, pe care 'l cumpărase pentru prețul de 115 lire sterline, iar în odaia sa de recepție are o colecție bogată de cravașe pentru câini, biciuști de cai; și tot felul de șele, de toate formele, atrag atenția. Dar mai cu seamă demne de admirat sunt cozile de vulpi, așezate cu multă artă, căci sânt troteele a multor vânători de vulpi, la care dânsul, în calitate de specialist în deosebi stimat, a luat deseori parte. Se vede imediat că d. George este o personalitate destul de însemnată și că astfel înțelegem de ce Baronul K. a preferat casa lui, multor altora; dar totuș eu nu cred că stăpânul casei a fost miera, care l-a îmbiat pe amicul nostru la locuința elegantă din Albion-Street. D-l F. avea și o fiică, o făptură minunată, de nouăsprezece ani, înaltă și mlădioasă ca o trestie, rumenă la față, cu acel rumen, pe care natura, ca un fel de moștenire națională, îl pune în leagănul Englezoicelor, și care este unul din darurile cele mai vrednice de pizmuit ale acestei rase. Fata avea o pereche de ochi albaștri sclipitori, în care nu se putea să privești, fără să fii transportat în lumea ideală a unui poet. Sunt destule argumente care ne fac să credem ca Miss.

Bridget și nu papa, era puternicul magnet ce-l atrăgea pe amicul nostru în casa lui F. Relațiile dintre Baronul K. și D-l F., deveniră îndată foarte intime. Junele ungar și frumoasa Bridget F. călăriau împreună în Hydpark, în Drury-Lane și în Majestiys. Li vedeam totdeauna în aceiași loje și în excursiune la Ascott. Baronul K. nu lipsia nici el. Cu alte cuvinte nu mai putea fi vorba aici numai de o **fashionable season** cunoștință. De fapt, Baronul K. făcuse Bridgetei, sub toate torme, declarații de amor. Ea îl ruga, ca de obicei, să vorbească maică-si, asigurându-l totodată, cu aceeași roșată naivă a fetelor tinere, că și ea la rândul ei, bine-înțeles, nu-i va retuza sprijinul cerut. Papa făcuse un pas și mai departe: se informă exact, la persoanele ce-l introduseseră la dânsul, asupra familiei și asupra poziții baronului în patria maghiară. Avera nu avea mare însemnătate, pentru că Bridget, după spuse din isvor sigur „valora 18.000 de lire anual” ceea ce însemnează că era moștenitoarea unui venit anual de vr'o 360.000 de tranci, adică dispunea de o avere înzecită față de a baronului K.

Fericitul candidat se retrase din ce în

ce mai mult din societatea mare, dedicându-se cu totul Bridgetei, ba putem spune Bridgetei sale. Petrecea serile cu dânsa și eșia numai atunci când știa că și dânsa va eși.

Intr'o seară, cum dese ori se întâmplase, lua ceaiul în cercul intim al familiei F. În sala de fumat nu era alt nimenea prezent decât D-I, D-na, D-ra F. și amicul nostru. Conversația avea ca obiect diterite chestiuni de sport și D-I F. întrebă din întâmplare dacă și în Ungaria se fac vânători de vulpi.

„Fără îndoială”! exclamă Baronul K. cu vioiciune. „Vulpile sunt la noi, în unele regiuni, atât de multe, ca iepurii la D-v. Eu singur am împușcat într'o singură zi cinci”.

„Cum”? strigară într'un glas D-I și D-na F., primul sărind de pe scaun, ultima scăpând paharul cu ceai, pe când Bridget nu putu să înăbușe un strigăt ușor de groază.

Baronul K. tăcu, lovit în amorul propriu și o pauză scurtă, penibilă, urmă. El, la rândul său, nu putea să-și închipue, care anume din cuvintele sale produsese un efect atât de surprinzător asupra auditorilor și ajunsese la bănuiala nenorocită că ei se gân-

desc că el exagerează. După câteva momente, într-o cât-va intimidat, rupse tăcerea: „Puteți să mă credeți, am împușcat într-o singură zi cinci vulpi și la goane chiar și mai mult”!

„Uf”! făcu D-I F. și nimic mai mult. Bridget aruncă vorbitorului priviri implorătoare, ce-l puneau în și mai mare încurcătură, căci el n'o putea înțelege pentru nimic în lume; D-na F. sună servitorul pentru ca să strângă hârburile paharului spart. Sărmanul Baron K. nu știa ce să mai creadă. Riscă o întrebare către D-na F., ce anume i-a înspăimântat asttel, dar nu primia decât răspuns scurt și rece: „Ah, nimic, o mică nervozitate, **but it's over now**”! D-I F. își amintise, că trebuia să citească lungile debateri parlamentare, ce le primise în ziua aceea și însuși Bridget adaugă că are dureri de cap. Baronul K. spuse deci bună seara și se retrase. Nu mică fu însă mirarea lui, văzând că D-I F. nu-i întinde mâna la plecare și că stăpâna casei nu-l mai invita ca de obicei, să vină la dâșii cât de curând.

Cu inima îngreuiată și cu capul vârtej, Baronul K. luă pe jos drumul casei. Nu era dispus să meargă în altă societate,

deși ceasul era abia unsprezece. Timp de o oră se plimbă enervat dealungul parcului și cu toată agerimea minții sale, căuta să priceapă întâmplările din acea seară, nefiind câtuși de puțin în stare, să găsească cea mai mică lumină, ca să deslege acea enigmă. Abia era miezul nopții și Baronul nostru se afla în culcușul său, rostogolindu-se în patul lui, care era atât de mare, încât putea cuprinde pe continent un dormitor întreg, modest aranjat, și neputând închide ochii până la ziuă.

A doua zi dimineța luă o hotărâre. Să meargă la D-l F. să'i ceară tata și, fără înconjur, o explicație asupra scenei petrecute aseară. Iritat peste măsură, așteaptă până la ceasul unu și ora nici nu bătuse bine, când el, nu fără șovăială ridică „kenokerul”, dându-i drumul pe placa de metal a ușii bine cunoscute din Albion-Street. Servitorul deschise, dar făcu o schimă neobișnuită și spuse că — nimenea nu este acasă. „Nici D-na F.”? „Nimeni”. „Și nici Miss. F.”? Nimeni, domnule, v'am repetat-o de două ori. „Și când vor reveni stăpânii d-tale”? A, asta e cam greu de spus. Astăzi nu, mâine iarăș nu, cine știe când.

Baronul K. aruncă lacheului o privire

disprețuitoare și plecă. Nu pricepea însă ce sfat să-și dea; modul cum servitorul trântise ușa, i se părea o insultă din cele mai grave. Ce era de făcut?. Voia să fie lămurit, lămurit cu ori ce preț! Intră într'o papețarie, situată în colț cu Oxtord-Street și Parklane și scrise repede câteva rânduri către D-l F. Poșta din Londra e expeditivă și punctuală. Un ceas și jumătate mai târziu răsuna dubla lovitură obișnuită a factorului, la casa Baronului K.; Garda îi adusese o scrisoare, pe care el i-o smulse din mână atât era de iritat — pentru că în clipa următoare, cu totul zăpăcit, să lase să-i cadă din mână. Era scrisoarea lui proprie, pe a cărei parte opusă D-l F. adăugase singur: „**Not accepted. Return to Mr. le Baron de K.**”. Retuz! A se înapoia Baronului K.!

O oră mai târziu, bietul tânăr ședea în eleganta sală de lectură a societății Army-Club, unde fusese introdus de un prieten. Ținea în mână „Ecou!” abia apărut, nu citea însă nimic, adânc cutundat în gânduri. Exteriorul său da dovada unei turburări interne, invederată până și pentru un ochi puțin cunoscător. La această oră se afla aproape singur în spațioasele safoane ale

selectului club și deci foarte puțin observat. Dar nu rămase mult timp singur. Unul dintre prietenii săi cei mai intimi, Căpitanul W., intră, căutând ceva cunoscuți și, de cum observă pe Baronul K., se și apropie de dânsul, îi întinse mâna rostind cu voce tare: „Ce vânt vă aduce pe aici, la această oră ne obișnuită, *old fellow*”? Privindu-l însă bine, adaugă imediat cu vocea schimbata „Dar cum arătați? Sunteți bolnav? Vă lipsește ceva”?

Apostrofatul surâse amar și răspunse: „Bolnav nu, dar nebun. Și dacă pentru moment nu sunt încă, voi deveni peste puțin timp!. D-voastră îmi sunteți trimis de D-zeu și veți fi poate în stare să mă deslușiți. Ascultați. Aseară am fost la D-I F.”...

„Știu” întrerupse Căpitanul zâmbind.

„Am fost deci la D-I F., Discutam în modul cel mai intim asupra multor lucruri și, între altele, îi povestii că la o vânătoare, în Ungaria, într-o singură zi am ucis cinci vulpi”...

„Cum”? ripostă căpitanul cu o voce aspră. „Voiți să spuneți omorât”!

„Ei da, omorât, împușcat mortal”!

„Ah, văd”, zise Căpitanul cu o voce,

a cărei răceală făcu ca măduva oaselor lui K. să înghețe cu desăvârșire și, fără a mai scoate o vorbă, se întoarse, trecu la masa de alături, luă o revistă în mână și, cu pași domoli, se îndreptă spre un fotoliu...

K., cu ochii holbați și cu gura deschisă, îl privi un minut; apoi, dintr'o săritură, fu lângă Căpitan, îl scutură de umeri cu mâna tremurândă, și-i urlă din răputeri la ureche: „Va să zică și D-ta! Asta e deci o conspirație formală! Dar D-ta trebuie să-mi dai satisfacție, căci altfel nu-mi scăpi”!

Căpitanul îl privi pe tânărul dinaintea sa cu o răceală englezească de neînchipuit, dădu din umeri și răspunse foarte liniștit: „**Idon't wish to have anything to do with you, Sir**”! Nu doresc să mai am nimic de-aface cu D-ta, Domnule.

Cele două sau trei persoane, ce se aflau în sală, începură a întoarce capul în aceeași direcție și, pe când K. cerea răstit explicații, Căpitanul W. se strecură încetșor afară, lăsând pe Baron în prada furiei sentimentelor sale răsvrătite. El căzu pe scaunul din dosul lui, ascunse capul între ambele mâni — negândindu-se la nimic. Mult

nu rămase în această poziție. Abia zece minute trecură și un servitor intră, se opri înaintea lui K. Cu un gest trumos îi întinse pe o tăbliță de argint un bilețel.

Baronul K. îl deschise; conținea numai următoarele cuvinte, scrise cu foarte puțină îngrijire:

„Upon an oral report made by Capitan W. the secretary of the Army and Navy Club, begs to inform Mons. le Baron K., that heshell considered any longer the guest of our club”!

„În urma unui raport verbal al Căpitanului W., Secretarul Clubului Armatei și Navigației își ea permisiunea de a încunoștiința pe Domnul Baron K., că nu poate fi mai mult privit ca membru al societății noastre”.

Baronul K. nu suflă un cuvânt, strânse biletul ghem cu degetele încleștate, îl puse în buzunar și plecă...

Luă drumul spre Ambasadă. Acolo se întâlni cu un tânăr prieten, și îl rugă să-i fie martor într’o chestie de onoare. Tânărul dădu din cap și spuse că nu-l poate servi, în caz când provocatul e Englez. De altfel îl sfătuește să fie cu mare băgare de seamă, căci autoritățile nu glumesc în această privință.

Baronul K. plecă și de-acolo nebun de furie. Avea un singur gând, și acela era răsbunarea. Căpitanul W. era ofițer, și ofițer de gardă imperială; trebuia deci să-i dea satisfacție. Fără a se interesa mai mult de secundați, se duse acasă și scrisese ofensatorului o scrisoare, prin care, în mod categoric, îi cerea satisfacție cavaferească, cu arma în mână, altfel îl considera ca pe un laș mizerabil, pe care, îl va pune la respect, în mijlocul străzii.

Scrisoarea fu încredințată poștei și Baronul K. se simți ceva mai ușurat. El rămase în acea seară acasă, căci nutrea speranța ascunsă că-i va răspunde Căpitanul W. imediat scrisorii sale. Ceasul înainta mereu, 8 ore bătăură, ultimele duble lovituri răsunară în stradă, — la ușa sa însă nu se auzea nimic. Nici în dimineața următoare răspunsul dorit nu sosi. În schimb, după masă târziu, primi o adresă prin care fu invitat a se prezenta a doua zi la orele 11, la Circumscripția poliției din Westminster, contrar va fi urmărit conform legii, etc. etc.

Baronul K. căzu dintr'o surprindere înalta. Nu mai știa ce să gândească: de el însuși, de Engleji, de lume, și începu

drept cuvânt a nu se mai simți bine. Timpul, în astfel de împrejurări, trece cu anevoe. Dorința de a petrece în societate nu-l mai anima de loc, și ultimele două zile i se părură un secol. A doua zi, la 11 fix, se afla înaintea Șefului poliției, care funcționa ca judecător în Westminster. Aci nu fu nevoit să aștepte mult. După ce un birjar fu condamnat să plătească o amendă de 4s. 6d., pentru că pretinsese de la un client mai mult cu 3d., auzi strigându-i-se numele. El păși înaintea mesei judecătorului și, întrebă ce anume se pretinde dela dânsul. Judecătorul îi arată scrisoarea adresată Căpitanului W. întrebându-l, dacă își recunoaște scrierea? K. afirmă. Dacă mărturisește că este însuși autorul? Nouă afirmație. Dacă e vorba numai de o glumă sau dacă această scrisoare este o provocare sau o amenințare expresă? Da. Foarte serios, răspunse K.

Așa fiind, ripostă judecătorul, pe un ton energetic: „ar trebui să vă condamn la cel puțin trei luni de carceră și muncă silnică, pentru turburarea liniștei și pentru amenințări grele; ținând însă în seamă că sunteți un **foreigner**, tânăr, naiv și nebunatic, care nu cunoaște legile țării, veți plăti nu-

mai o amendă de cincizeci de lire sterline. Totuși, trebuie să căutați doi garanți, asigurându-ne că veți fi pașnici timp de șase luni de zile (**to keep the peace for six months**) și vă mai pun în vedere, că dacă vă veți mai face vinovat de cea mai mică amenințare, atunci munca silnică vă așteaptă fără nici o discuție"!...

Câteva zile după întâmplările acestea, întâlnii din întâmplare pe Baronul K., în Grădina zoologică, unde împreună cu un amic Englez, un scriitor mult voiajat, cu experiență de viață, priveam la câteva exemplare noi, decurând aduse. L-am găsit pe K. schimbat cu desăvârșire, lucrurile i l-am spus îndată. El râdea amar și răspunse: „Nu cereți, vă rog, să vă arăt motivul, căci ar fi să-mi meargă, cum de două ori mi-a mers dână acuma”. Eu am stăruit totuși, până când s'a decis să-mi mulțumească dorința. Auzind povestea, așa cum am redat-o mai sus, am rămas uimit. Am înțeles-o tot așa de puțin ca și Baronul K. Numai Englezul din societatea noastră râdea cu multă poftă și, după ce l cercetă câteva minute pe nenorocitul tânăr, spuse: D-voastră nu știți că a ucide o vulpe în alt mod decât la hăituaială, cu

calul sau cu biciul, în ochii majorității compatrioților mei e considerat drept crima cea mai ordinară și e mai grav chiar decât furtul unei pungi cu bani? D-voastră nu știți că, în întreaga Anglie, nu s'ar găsi nici un singur Gentleman, care să întindă mâna unui individ dovedit că a ucis o vulpe, servindu-se de gloanțele unei arme?

Lucrul acesta nu'l știusem amândoi, dar de tapt așa era. Baronul K. făcuse deci o experiență mai mult în viață, dar trist și posomorât. El părăsi Anglia nu mult după aceasta și nu m'ar mira să aud, că părerile sale asupra împărăției, insulelor și a locuitorilor ei, nu vor fi din cele mai amicale.

AMINTIRI DIN UNGARIA

I. Ali Hadji Effendi

Locuitorii din Pesta sunt oameni cu totul nerecunoscători. Veneția a dăruit unui poet, în numerar, o mie de ducați, pentru că a glorificat orașul în două versuri mediocre; Roma se oterea să tipărească opera istoricului ei Grigorovius, pe propriile ei cheltueli; până și Belgradul a știut să onoreze pe Laboulaye, pentru că a publicat articole amicale asupra Capitalei. Numai cei din Pesta n'au făcut nimic, pentru un poet care ținea neobosit să arate Extremului Orient, în versuri persoane din cele mai armonioase, trumusețile Capitalei ungurești. El, poetul, entuziasmat, a trăit în mijlocul ei, dar nimeni nu se interesa de soarta sărmanului Ali Hajdi Effendi. Singura atenție pe care i-o arăta autoritatea ungurească, a fost ca din când în când prin mijlocirea sergenților de stradă, să fie arestat pentru exercitarea comerțului ambulat, fără autorizație.

Domnul Ali Hadji Effendi nu era binecuvântat cu bunuri pământești, și din motive pe care Schiller le-a analizat mai de aproape în „Impărăția pământului” nu-i reuși să tragă vr’un beneficiu din serviciul templului vițelului de aur și, cum ca urmare a învățământului defectuos din Ungaria, limba persană nu era destul de răspândită printre locuitorii din Pesta, nu era speranță pentru poet să poată viețui în mod onest din vânzarea poeziilor sale. Așa fiind, el se decise în cele din urmă să exercite un comerț ambulant, a cărui înflorire era din când în când turburată, printr’un act eroic al autorităților ungurești.

Orientalul acesta ars de soare, înalt, cu barbă neagră, cu privire visătoare și care de ani de zile își expunea mărunțișurile sale, când într’un colț, când în celalt al orașului, așteptând în tihnă cumpărătorii, e o figură foarte interesantă. Veșnic era însoțit de o potae de copii de școală, de servitoare și ucenici, care examinau cu mare curiozitate comorile sale întinse. Ici luciau briliante de sticlă veritabile, așezate în inele de alamă trumos aurite, coroane de chihlimbar mahometane și creștine, colo coraliuri aranjate unele lângă altele; cu-

țitașe, scobitori de dinți și cutiuțe pentru ace complectau depozitul de mărturi, care atară de aceasta mai conținea un frumos obiect, cu drept cuvânt ce mai nu era de vândut, o frumoasă halebardă de Damasc. Era permis să cercetezi obiectele cu degetele, și numai când vr'un ștregar, pe al cărui nas era scrisă obrăznicia, o tăcea prea gogonată, răscolind toate mărturile, Ali își ridică vocea și, cu niște țipete eșite din gât, îl povățuia să se astâmpere. El putea să accentueze așa de bine cuvintele sale persane prin gesturi exprese, încât era imediat înțeles și de un ucenic.

Cum ajunsese oare Ali Hadji Effendi tocmai la Pesta? Intrebării acesteia nu e greu de respus. În lumea mahometană există un ordin al Dervișilor, al căror membrii își iau sarcina să ducă o viață veșnic de nomad. Adeptii acestui Ordin se numesc Hadjis, (Hagiu). Hadji-ul nu are patrie, sau mai bine zis patria sa e lumea imensă a Islamului. Și Islamismul nu renunță niciodată asupra unei provincii, ce a tost vr'odată sub scepstrul său. După cum capetele încoronate își însușesc titlurile provinciilor pe care străbunii lor le-au pierdut cu secole înainte, tot astfel se con-

sideră Islamul, stăpânul unor țări, în care de mult nici o moscheie nu-și mai înalță spre cer minaretul ei mândru și cupola- aeriană. După cum mărilor îndepărtatelor perioade geologice au lăsat pretutindeni în urma lor animalele crustacee, ce acum se găsesc în munții înalți din mijlocul uscatului, tot astfel și potopul mahomedan, ce-a inundat Europa un secol și jumătate, a lăsat în toate părțile, chiar și după retragere, câte o urmă, câte un monument al unui sfânt turcesc. Și Pesta ascunde locașul de odihnă al unui astfel de sfânt: Gül Baba, tatăl rozelor, doarme în orașul maghiar somnul său etern și o moscheie veche, pe jumătate dărâmată, ce se ridică deasupra mormântului său, este în aceste locuri cea din urmă amintire a gloriei și puterii de odinioară a imperiului Otoman. Dela granițele Chinei și Indiei, până la dealurile Pestei, un lanț neîntrerupt de morminte sfinte e înșirat, și multe din ele zăceau odată pe pământ mahometan. Astăzi firește sunt înconjurate de necredincioși. Un adept al Hadjiilor cutreeră veșnic lumea, răătăcește de la un mormânt la celalt și mai că nici nu există loc ascuns al vr'unui musulman habotnic, la care să nu

vie în fiecare an câte un Hagiu, ca să i se arunce pe mormânt, să murmure atorisme din Coran, să laude umilit înțelepciunea lui Allah, continuând apoi pribegia nesfârșită. La Orientali predomină credința adânc înrădăcinată, că Fericiți, ale căror morminte se află astăzi în țara necredincioșilor, s'ar arunca de mahnire peste poarta iadului, dacă ar afla că Semiluna este alungată din acele ținuturi. De aceea, musulmanii trebuie să viziteze din timp în timp mormintele lor, ca să dăinue astfel credința, că totul e încă neschimbat, ca și pe vremea când ei trăiau și că Semiluna neturburată de nimenea, își mai împrăștie razele ei luminoase de odinioară.

Hagii nu cer de pomană. În țările senine ale Orientului, unde cerul și pământul îngrijesc tot atât de bine de săraci ca și părinții miloși de unicul lor copil, unde locurile umbroase ale unui isvor sau ale unei moschei, le oferă un adăpost prietenos, unde curmalul le dăruiește cu îndestulare fructele sale dulci, în acele țări pot să trăiască fără grije, petrecând ziua întreagă în trândăvie religioasă și contemplativă. Dacă însă se hazârdează în regiunea neospitalieră a ghiaurilor, unde ce-

rul e tot atât de aspru ca și obiceiurile, și unde închisoarea este singurul adăpost gratuit, atunci fac negoț cu tot felul de mărunțișuri, câștigându-și astfel cele necesare pentru îndeplinirea trebuințelor lor modeste.

Ali Hadji Effendi a fost un astfel de derviș rătăcitor. El văzuse multe popoare și multe țări. Pe pământul a trei continente și-a purtat picioarele'i prătuite. A auzit mugetul Gangelui, al Eufratului, al Nilului și al Dunării. Cunoștea limbile tuturor națiunilor, ce se întind între spațiul imens al Hymalaei și Caucazului. În patria sa, în Persia, era cunoscut ca poet și cântărețele de stradă, almele, cântă și-acuma cântecele sale de dragoste pe piețele Bagdadului. În pribegia sa veni și la Pesta noastră. Aici s'a adresat îndată mai multor orientali cunoscuți; Vambéry, Goldzieher și alții, rugându-i să-i noteze în limba persană cuvintele ungurești ce-i trebuiau în viața de toate zilele, ca de pildă: numerele, denumirea monedelor, denumirea mărturilor sale și a. m. d.

Abia am putea crede că Dervișul persan ar cunoaște orientaliștii din Pesta și, totuș, așa este. Undeva în Rumelia, la poa-

lele Balcanului, sau chiar mai departe, adânc în Anatolia. Un carvasora îl întâlnește pe un Hadji, pelegrinând înspre Răsărit sau pribegind înspre Apus. Tăcând, șed unul lângă altul pe divan sau pe rogojină, degetele lor se joacă cu perlele unei ghirlande iar buzele lor șoptesc ușor atorizme din Coran. Deodată unul întrerupe liniștea zicând: „Frate! Tu călătorești departe spre Apus, în țara necredincioșilor. Dacă vei veni în orașul Madsarlilor, la Pesta, atunci mergi numai la palatul cel mare, ce se ridică pe malul dunărean. Se numește Palatul Academiei. Acolo amintește numai de numele Vambéry și Goldzieher Effendi și vei fi însoțit de oameni, care cred în irica lui unul Dumnezeu și sunt binevoitori streinilor”! Celălalt răspunde: „Frate! Tu îndrepti pașii tăi înspre Răsărit și voești să ajungi la Benares. Plimbă-te acolo dealungul Bazarului și, unde vei vedea o prăvălie a unui armurier, situată între două prăvălii de mătăsuri, intră acolo, zi Salem-Aleicum, că îți va fi de folos”. În acest mod duc Hadjii cu sine renumele oamenilor ospitalieri în ținuturi depărtate, și orunde se întâlnesc împreună schimbă adresele ce le pot sluji.

În Pesta, Ali Hadji Effendi ajunsese în curând bine cunoscut. Căci nu-i trebuia mare trudă pentru așa ispravă. Binevoitorii lui obținură pentru dânsul, de la poliție, permisia de a se stabili în oraș, așa că putea să se ocupe de comerțul său. În fiecare dimineață părăsia adăpostul lui de noapte, colindând străzile. Unde găsea umbră și un locșor curățel, acolo își așternea un covoraș, se așeza cu picioarele încrucișate și își întindea marta, așteptând mușterii cu o răbdare orientală. Nimic nu-l putea clinti din tihna sa. Dacă copiii îl hârțuiau, el îi amenința cu degetul zâmbind. Unui copil, care pe ascuns îl înțepă cu un ac prin turban, într'o scurtă cuvântare îi făcu o foarte bună lecție de morală, rezumând apoi la sfârșit învățămintele sale în două cuvinte „nem szip”! (nu-i trumos) pe care le rosti cu o mutră foarte serioasă. Ca să se înfurie, nu se putea! Ca să-l scoți din sărite era peste putință! Dacă vr'un soldat doria să-i facă o surpriză iubitei sale, deobicei o tată aparținând poporului slav, cumpărându-i un inel de alamă cu sticlă sau chiar o diademă de argint cu pietre, venia la dânsul, și Ali aștepta cu sânge rece, până când soldatul își ale-

gea ceva, spunea prețul, cam douăzeci și trei de crețari. Cumpărătorul, cu voce ridicată, cași când Persanul ar înțelege mai bine un cuvânt rostit mai tare, decât unul rostit mai încet, dădea și el un preț. Altăcea și n'ar fi dat inelul nici cu douăzeci și doi de crețari. Numai când i se da prețul cerut de el încheia târgul, își primea banii și cu un gest nobil îi punea nenumărați la brâu. Nu mergea să te tocmești cu el! Firește că din pricina asta nu se bucura de nici o trecere printre servitoare, care au cu totul alte obiceiuri.

Dacă socotea că a vândut destul, sau dacă începea să se plictisească, își acoperea mărfurile cu o basma veche și se culca pe covorul de lângă el. De tâlhari, n'avea teamă, iar bunătatea și cinstea publicului nu l-au înșelat niciodată. Uneori îl cuprindea o inspirație poetică, atunci scotea din brâu o cârtică îngălbenită și scria într'înșă cu creionul, — versuri persane. Dacă tocmai atunci vr'un mușteriu voia să cumpere ceva, îi făcea semn cu mâna să se îndepărteze și ore întregi nu-i mai păsa de nimeni. Dacă, în sfârșit, poezia era gata, atunci tot prin semne, dădea a înțelege celor din jurul său, să stea, să

se apropie, până ce un cerc des de auditori îl înconjură și le declamă versurile, pe jumătate cântând. Auzul lui se tercea la sunetul armonios al versurilor. În înfierbântarea lecturii sale, se scula, ochii îi scânteiau, vocea îi tremura; la fiecare vers în parte dădea lămuriri, tălmăcea auditorilor frumusețea unui tablou, farmecul unei întorsături și când termina, își arunca privirea asupra oamenilor care, mirați, pironiau ochii asupra lui, adăugând: „Szép, szép”! („frumos, frumos”), iar cu degetul arăta spre cărțuia lui.

Chiar în prima zi a șederii sale la Pesta, compuse o gazelă în patru rânduri, care, într’o traducere literală, suna astfel:

„O oraș dunărean locuit de un popor
cu brațele veșnic deschise!

Pe tine cursul apei te împodobeste cu
brâu argintiu!

Și dealuri verzi sânt podoaba trunții tale!

Vai, de ce Semiluna a trebuit să se despartă de tine”.

Intr’una din zile fu arestat de un sergent nemilos și dus la primărie în pumni și’n palme. Acolo se legitimă și, după câteva ore, fu pus în libertate. El se răzbună

pe acel slujbaş căinos al poliției, cu următoarele versuri sarcastice:

„Intocmai după cum cămila încărcată e
mânată pe străzile Samarcandei,

Tot astfel și eu sunt mânat aici fără a
înțelege ordinul.

Injurând mă ghiontește și mă împinge
înainte cavasul armat;

Dar și el e împins: îl împinge prostia
sufletului său”.

Zilnic scria câte un cântec de laudă orașului Pesta și Ungariei. Descria trumusețea dealurilor, măreția giganticului fluviu, splendoarea palatelor, bărbații mândrii, femeile trumoase. Și de cum strângea o serie de gazele, se ducea la binevoitorii săi și le recita. Adesea, în miezul zilei, își ducea mărunțișul acasă și se ducea în vizită la Vambéry sau Goldziher. Înaintea ușii lepăda pantofii, intra tiptil în odaie, saluta în tăcere, atingând cu mâna truntea, buzele și pieptul, apoi se apropia de bibliotecă, își alegea din rafturile bine știute lui odele eroice ale Firduzilor sau poeziile eroice ale lui Hafiz, sau versurile întepătoare ale lui Omar Ehejjam, se așeza pe podeală cu picioarele încrucișate. gusta timp de o oră operele poezilor persani. Inchi-

dea apoi cartea, o săruta, o așeza cu îngrijire la loc și pleca cu acelaș salut tăcut, cu care intrase.

Astfel trecu o vară, toamna sosi, frunzele îngălbenite începeau să se desprindă de pe arbori și rândunelele se găteau de călătorie. Amicului nostru, Ali Hadji Efendi, începu a-i fi cam rece, în caftanul albastru de bumbac și într'o bună zi, nu se mai arată pe străzile Pestei.

Așeză poalele caftanului una peste alta, strânse brâul mai bine, îmbrobodi din nou turbanul, luă în mână toiagul său noduros, singuru'i tovarăș, nedespărțit de la Kuenlun și până la Bloksberg, și luă iarăș calea pribegiei. Afară din oraș se opri puțin, se întoarse cu fața către Pesta ducând mâna la trunte, la gură și la piept și, tăcut, porni pe drumul greu și spinos, departe, înspre Răssărit.

După ani de zile, poate că în Bazarul din Bassora, o trumoasă almă va executa, însoțită de sunetul dulce al mandolinei, cântecul dervișului pelegrin, dedicat în onoarea orașului ospitalier din apusul îndepărtat. Și versurile ritmice vor fi ascultate cu drag, de tot mai multă lume strânsă cerc în jurul cântăreței.

„O, oraş dunărean, locuit de un popor
cu braţele veşnic deschise!

Pe tine cursul apei te împodobeşte cu
brâu de argint!

Şi dealuri verzi sânt podoaba trunzii tale,
Vai, de ce Semiluna a trebuit să se
despartă de tine”!

---

2. CRUCEA DIN RĂSPÂNTIE

Ani de zile, de câteva ori pe zi, drumul meu era pe aceeași stradă a Budapestei, prin Tabakgasse. Mereu trebuia să trec pe lângă o cruce așezată în colțul străzii, unde Kreuzgasse se întâlnește cu Tabakgasse. Era un biet semn fără nici o însemnătate, peste care rare ori dai prin orașe, în schimb însă îl vezi des pe străzile satelor și sătulețelor. Cu siguranță că ea era tot atât de veche, crucea aceea, ca și cartierul în mijlocul căruia se afla; numele de strada Crucii, „Kreuzgasse”, deriva în tot cazul de la ea. Acum o jumătate de secol, când „orașul interior” se strâmtase și câți-va coloniști îndrăzneți începuseră a clădi primele lor case în mijlocul nisipului râului „Rakos”, ce se întindea până la șirul de case așezat la marginea orașului, fondatorii noului oraș „Teresienstadt”, cu intenția de a pune partea din nou construită

sub paza celui răstignit, împlântaseră totodată și această cruce în pământ.

Credința naivă a oamenilor aceloră nu avea nici de cum nevoie să fie îmboldită prin opere de artă. Spiritul lor religios nu era împins de dorința după o formă estetică și monumentală, pentru obiectul ce adorau, căci era destul de puternic pentru a se mulțumi cu un simbol rău colorat, cu o cruce de prost gust. Crucea despre care e vorba, ne dă cea mai vădită probă de puterea aceea religioasă, nestrămutată, care știe să îmbrace cu nimbul adorării, până și greoiul și urâtul. Greu poți să-ți închipui o construcție mai urâtă și mai sărmană, ca a crucii acesteia. Două grinzi, mari cât omul, bătute laolaltă în formă de cruce, la mijloc prinse cu un cui, iar deasupra aplicată o bucată de tinichea. Atâta tot. Fără îndoială, mâna unui dulgher cât se poate de cucernic, lipsit însă de cunoștința frumuseții naturale a lemnului de stejar, vopsise crucea cu o culoare roșie din cele mai urâte. Pe deasupra tablei era zugrăvit chipul Mântuitorului cu multă bunăvoință, dar cu foarte puțină artă. O sută cincizeci de ani, pentru astfel de operă primitivă, nu trec fără să lase oarecare

urme. Tinicheaua, pe jumătate mâncată de rugină; coloarea era ștearsă în multe locuri. Din chipul Mântuitorului ȋpsea un ochi; coroana de spini nu se mai vedea; picioarele de asemenea pieriseră; tața și pieptul ȋnsă erau pline de pete roșii, ce păreau picături de sânge uscate, efect la care cu siguranță „artistul” nu se gândise. Până și lemnul nu rămăsese neȋnrăurit de rozătura timpului. Numeroase rupturi și sgârieturi ȋntretăiau grinzile crucii în toată lungimea lor. Cu ușurință se putea vedea că tăria stejarului nu ar mai fi putut să se ȋmpotrivească mult atacurilor toamnelor umede, razelor arzătoare ale verii sau turtunilor ȋnvierșunate.

Dacă uneori noaptea, la o oră ȋnaintă, pășind pe strada acea pustie, treceam pe lângă cruce, auziam cu limpezire lucrul tămuit al carilor, care se luau parcă la ȋntrecere cu elementele distrugătoare ale naturii, cooperând ȋmpreună la opera de distrugere a crucii.

Cred că descrierea aceasta a convins pe cititor că nu avea cătuși de puțin crucea aceea ceva deosebit și de seamă. Și totuș, de câte ori 'o priveam, mă cuprindea un sentiment de milă, ba uneori mă și mișca.

Sărmana! Cât de părăsită era! Nimeni nu se închina înaintea ei, nimeni nu-i încredința gândul său mistic, deși stătea în calea trecătorilor. Generațiile ce-o așezaseră aici, generații în care sădise evlavie divină, dispăruseră de mult; iar în timpurile de tată și în locul unde se afla, era streină și netolositoare. Cei mai mulți oameni treceau pe lângă cruce, fără să'i arunce măcar o privire. În timp ploios atrăgea un pic de atenție asupra ei, dar această atenție era cu totul profană. Cum era situată tocmai în mijlocul trotuarului îngust, era greu să treci printre cruce și zid cu umbrela deschisă; nu rămânea altceva de făcut decât să alegi: sau închizi umbrela, mergând astfel câteva minute sub nicăturile de apă ce cădeau de pe acoperiș, sau să o ții deschisă și, în acest caz, trebuia să lași trotuarul, călcând câțiva pași prin noroiul de alături, adânc până la genunchi. Prima ca și a doua soluție îi mâniiau pe trecători contra aceluia țărui, îi îmboldeau să murmure împotriva autorităților care îngăduie astfel de piedici în drumul oamenilor.

O cruce, degradată până la a împiedeca circulația! Nu trebuia oare să piardă tată de popor simbolul ei sfânt? Nimenea nu

se descoperea. Nimenea nu-și făcea cruce, trecând pe lângă dânsa. Numai țăranii naivi mai obișnuiau să îngenuncheze înaintea ei și să-i sărute trunchiul putrezit, iar pasărilor pogorau la ea, ca la un loc de odihnă binevenit. Rândunica, în căutarea hranei pentru puișorii, ce-așteptau ciripind în cuib obosind în timpul îndeplinirii datoriei sale de mamă, harnică și grijulie, se odihnea câteva minute pe brațele întinse ale Mântuitorului.

Dar iată că soarta își schimbă hotărât calea. Casa din colț, căreia crucea i-a servit secole ca santinelă credincioasă, începe să fie dărâmată. Și pe semne că nu prea de vreme. Această clădire, făcută din cărămidă ordinară, aproape la nivelul suprateții pământului și cu totul ruınată, cu partea dinspre stradă julită, lipsită de terestre, cu acoperișul de șindrilă putredă, nu se mai potrivea de loc bulevardelor și străzilor modernizate ale orașului. Cum eram nevoit să merg o bucată bunișoară pe această uliță, urmăream cu mare interes fiecă schimbare ce-i înfrumuseța fizionomia. Observam cu luare aminte cum stâlpi puternici se înălțau, ca pentru mai multe etaje, cum se alcătuiau castele întregi de

cărămidă, nisip și piatră, cum locurile de construcție erau din ce în ce mai animate de ziduri și grămezi de material. Trecând însă în grabă, într'o dimineață, văd că dărâmarea înaintează cu repeziciune și, în acelaș timp, observ că lipsește crucea. În seara trecută se mai afla pe loc, acum însă dispăruse. În vremea nopții, tusesese smulsă din pământ, o mână nemiloasă a vre-unui slovac tăiasese lemnul, rupsese tinicheaua, crucea din colțul răspântiei nu mai exista...

Mărturisesc fără șovăială: lipsa crucii m'a mișcat adânc. Eram atât de obișnuit s'o văd zilnic, în treacăt, de câteva ori: Un cerșetor la un colț de stradă, un cuib de rândunică sub o streășină, o vânzătoare de flori înaintea porții casei, poate să capete însemnătate în obiceiurile vieții noastre de toate zilele; și cum de n'ar avea o cruce, în capătul a două străzi? Strașnic de rău îmi părea că n'o să mai văd nici când portretul acela, pe tabla veche și hârbuită pe trunchiul roșietic și greoi. Fără să vreau mă întrebam dacă acea sărmană cruce îi va mai lipsi cui-va pe lumea aceasta? Mă îndoesc. Și totuș, părăsită și uitată cum era, se cuvenea să aibă măcar

un singur prieten sincer. Urmele unei mâni binevoitoare se observau dese ori pe cruce; După unele semne de pe dânsa, reeșia că, din când în când, se mai gândește cineva la dânsa. Stratul gros de praf și de noroi, ce întuneca mai cu seamă tața zugrăvită a Mântuitorului, era uneori spălată cu îngrijire, până când vântul o măzgălia din nou. La unele sărbători o coroană modestă sau un buchet de flori împodobia crucea și, la sărbătorile mari ale bisericii catolice, atârna de dânsa un felinar vechi, care prin geamurile lui roșii, împrăștia o lumină tristă și monotonă.

Trudindu-mi mintea cu plăsmuirea aceasta cu obârșie necunoscută, ținând seama de însemnătatea ce o avusese pentru mine semnul acela dispărut, ceva asemănător îmi deșteptă atenția. O temeie bătrână, sărmană, dar curățel îmbrăcată, urca strada către locul în care mă aflam. Observând deodată lipsa crucii, temeia rămase ca trăsniță. Cu o emoție ce nu 'și-o putu stăpâni, strânse mâinile la piept, se uită țintă la gaura din pământ, unde tusesese îngropat piciorul crucii timp de o sută cincizeci de ani. Abia își reveni în fire. Se apropie cu pași grăbiți de un om, care

dădea porunci lucrătorilor și părea să fie conducător sau supraveghetor al construcției.

— Bunul meu stăpân, îl agrăi bătrâna cu voce tremurândă, crucea din colț a fost luată. Nu puteți să-mi spuneți ce s'a făcut cu dânsa?

Stăpânul îi aruncă o privire mirată, răspunzând apoi cu un surâs brutal:

— Ce s'a întâmplat cu crucea? Dar ce putea să se întâmple cu ea? Un Slovac trebuie să-și fi gătit cu ea masa de seară!

Zicând așa, se îndepărtă și continuă a da ordine lucrătorilor.

Eu mă apropiai de bătrână și-o întrebai plin de compătimire, de ce se înțerează atât de muft de soarta acelei cruci? La început nu răspunse; apoi, după un scurt răgaz rosti mișcată. „Dacă o să vă spui, poate că și D-v. veți râde de mine, ca și domnul de colo”!

Eu susținui că dimpotrivă și fața mea venia pe semne în ajutorul vorbelor mele. căci ea se lăsă convinsă și începu să-și verse inima.

— Vedeți, începu ea, sunt temeie bătrână, de șaptezeci și cinci de ani și mai mult, și nu mai am pe nimeni în lume.

Toate rudele, toate prietenele din tinerețe mi-au murit și crucea asta veche era singurul lucru ce-mi amintea frumoasele zile din tinerețe. Dar ce zic eu „lucru”? Imi era prieten, ființă vie care putea să-mi vorbească. In casa asta, ce se dărmă acum, sunt eu născută. Ca copil mă jucam în prat la picioarele crucii. Mai târziu, când mă făcui mai mare și începui a merge la școală, răposata mea mamă mereu îmi spunea să sărut crucea, ori de câte ori trec pe lângă ea, căci atunci bunul D-zeu îmi va ajuta și voi avea fa școală noroc la lecții.

Pe-atunci crucea nu era așa de veche și neluată în seamă ca acum. In timpul din urmă chipul Domnului nostru Iisus Cristos, strălucea încă în culori vii. Purta pe cap o coroană aurită. Toată lumea o plăcea și o cinstea. Căci știți, urmă bătrâna, — și se uita într'un anume fel la cupolele sinagogei din apropiere, — atunci locuiau aici, de jur împrejur, aproape numai catolici și dintre aceștia nici unul n'ar fi trecut fără să se descopere cel puțin și să-și facă cruce. Intotdeauna crucea era împodobită cu flori, iconițe și coroane, iar stăpânul casei ținea acolo la cruce o can-

delă veșnic aprinsă. Joia verde era pentru noi o sărbătoare frumoasă. În acea zi trecea procesiunea și noi, tete tinere, trebuia să îmbrăcăm frumos crucea cu flori, frunze și panglici. Aveam noi sarcina asta și o împlineam tare bucuroase.

Să nu râdeți de mine, dar eu socotesc crucea „noastră” ca o prietenă și protectoare din frageda mea copilărie. Dacă doriam ceva, pe când eram copilă, atunci eșiam seara târziu înaintea porții și, când nimenea nu se mai afla pe stradă, mă așezam înaintea crucii, o îmbrățișam și îi șopteam ușor: „Iubite Isuse, te rog dă-mi cutare sau cutare lucru”! Și dacă în urmă căpătam cele dorite, nu uitam să-i mulțumesc.

Cu timpul creștului și lumea spunea că sunt fată frumoasă. Făcui cunoștința unui tânăr student, veni în casa noastră timp de doi ani — și m'a și luat mai apoi de nevastă, adaugă ea repede. Petrecea în toate serile la mine și când pleca îl însoțeam mai întâi până la poartă, ne mai opream puțin și apoi până la colț, unde iar ne opream câteva minute. Dacă la plecare voia să mă sărute, nu mă lăsam: mi-era rușine de cruce.

— Dar nu totdeauna! o întrerupsei eu râzând.

Mătuşa se prefăcu că nu aude şi urmă cu vioiciune.

— Logodnicul meu căpătă o slujbă la stat şi m'a luat în căsătorie. În acea zi prietenele mele, în cinstea mea, împodobiră crucea atât de frumos, aidoma ca în ziua de procesiune din Joia verde. După un an căpătai un fecior, un copil de o frumuseţe rară, blond, cu ochii albaştri şi cu taţa plină. Dacă îl luam în braţe şi eşiam cu el în stradă, oamenii se opreau, luau copilul de mână şi nu mai osteneau sărutându-l. Crescu frumos şi deprinse a merge şi a vorbi, când deodată se îmbolnăvi şi doctorii susţineau că are să moară.

— Intr'o noapte — ochii bătrânei se umplură cu lacrimi amintindu-şi aceasta — veghiam la pătisorul copilului. Era foarte neliniştit, plângea şi suspina mereu. Doctorul spuse că numai cu greu are s'o poată duce până în dimineaţa următoare. Credeam că inima mi se trânge de durere şi că voi înebuşi. Spre miezul nopţii, copiluşul se linişti puţin şi adormi. Atunci mă coprinse un dor înfocat, ce nu'l putui întrânge. Nu locuiam departe de aici; am

descuiat poarta și am alergat noaptea la locul ăsta, la care eram deprinsă a veni de copilă. Plângând, îmbrățișai crucea rugând-o: „Iubite Isuse, te rog dă-i viață copilului meu”! Ușurată, mă întorsei acasă. Găsii copilul încă dormind, dormi până dimineața, se făcu mai bine și, în paisprezece zile, se făcu sănătos.

Vă răpesc atâta vreme cu palavrele mele — să isprăvesc dară; toți mi-au murit: părinții mei, bărbatul, singurul meu fiu, toate rudele și cunoscuții. Singurul meu prieten din copilărie îmi era crucea asta, și acuma am pierdut-o și pe ea...

Am înțeles simțimintele bătrânei și m'am îndepărtat de dânsa mișcat, salutând-o în tăcere.

PORTRETUL DE DEASUPRA ALTARULUI

Care dintre cititori a auzit vr'odată numele Péteri? Cu siguranță că niciunul. De altfel nu e de mirare, căci poate cineva să fie un geograf renumit, fără să știe că Péteri este o localitate mică și prietenoasă, așezată la câțiva kilometri distanță de Pesta, într'o câmpie minunată de frumoasă, izolată de restul lumii și încă necălcată de carul de fier, ce străbate pământul în toate direcțiunile, pomenit cu drag ori unde își întinde mersul binecuvântat.

Satul acesta tăcut a fost ținta unei excursiuni, ce-am întreprins-o în primele zile ale lunii Octombrie a anului 1867, în tovarășia unei mici societăți.

Am pornit de dimineață și călătoriam pe câmpia „Rakos”, nesfârșită. Peisagiul ne oferea o priveliște minunată. În partea din-dărăt se zăreau m. nții Pestei, acoperiți cu o scufă de neguri cenușie. Numai unele

vârturi erau luminate de soarele ce tocmai răsărea, într'un amestec ciudat de culori purpurii și violete, ce producea un efect din cele mai frumoase. Cursul albiei Dunării era tot o masă de vapori nesfârșită, cași când spiritul vechiului Ister ar fi plutit pe deasupra valurilor, învăluit în nori. Înaintea noastră, la marginea orizontului, se ridica soarele, arătându-ne șesul istoric „Rakos”, cu colinele sale de nisip ondulate, cu fânețe și miriști care rar învecinau câte o casă singuratică, acoperită cu paie și mici grupe de arbori, sau o moară de vânt. De ambele părți ale drumului plin de praf, pășiau turme numeroase de vite, ce ne priveau curioase, ca și băețandru' desculț ce mergea în urma lor. Sunetul clopotului turmer se amesteca melodios cu șgomotul ușor și duios, ce din satele apropiate venia la urechile noastre, purtat de aerul aspru al dimineții.

Caii noștri mergeau atât de repede, încât maldărele înalte de trestie și cumpenele și mai înalte și ciotoroase ale fântânilor, sburau pe dinaintea noastră ca niște fantome. După o oră de drum ajunserăm la „Keresstur”, unde am luat o gustare de dimineață, într'o cârciumă necrezut de pri-

mitivă și mai cu seamă la o depărtare așa de mică de Capitală. Locul nu ne oțerea ceva extraordinar, atară de un castel vechi, în care Impăratul Franz Josef II înoptase odată și un cârciumar, mic de statură, cu o barbă mare neagră uriașă. După un mic popas, am pornit din nou, continuându-ne drumul.

Dacă drumul până acum era displăcut, ce aici înainte începu a deveni din ce în ce mai rău. Ținutul dimprejurul nostru păstra mereu caracterul monoton al unui șes întins. Drumul ni se înfățișa de astă dată cu o schimbare potrivită, între deal și vale; stâncile și lacurile, din cauza spațiului limitat, erau reprezentate prin blocuri de piatră și mocirle adânci până la genunchi. Vizitiul nostru învingea greutatea drumului cu o dibăcie vrednică de admirat. Ceasul sună 9, când, din depărtare, zărirăm căsuțele albicioase și trumosul turn înalt al bisericii din Péteri.

Péteri, țelul excursiei noastre, este un sat mic, locuit de Sloveni, alcătuit din două ulițe paralele și din câteva duzini de case țărănești, clădite toate cu creștetul în atară. Foarte rar se întâmplă să se vadă vr'un străin prin aceste locuri, și nu mică tu

uimirea stărnită printre locuitori, la ivirea noastră. Insoțiți de lătratul câinilor, trecurăm încet printre căsuțele acoperite cu paie, oprindu-ne înaintea casei preotului protestant, al satului pe care îl găsirăm lucrând patriarhal, bătând un câine mare, negru, și păros, fiindcă, după spusele preoteasei, mâncase o găină de vie.

De îndată ce reprezentantul lui Dumnezeu ne zări, cam rușinat, lăsă câinele în pace, aruncând repede o privire asupra surtucului său, ce purta urmele ocupației câmpenești, ne salută politicos și ne pofti în odaia sa simplă și nepodită. După ce schimbăram câteva cuvinte de început cu Sfinția sa, îi arătarăm scopul vizitei noastre, lămurindu-i dorința de a vedea biserica fiindcă auzisem că ar fi una din cele mai frumoase din partea locului. La auzul acestora, Protectorul sufletelor se uită cam mirat, declarându-se însă gata să ne arate casa lui Dumnezeu, dacă într'adevăr ne interesează.

Zornăind câteva chei respectabile în mână, pași înainte, iar noi îl urmam. În fața bisericii se întindea un loc mare viran, cu o fântână la mijloc, împreunată de mai mulți stejari strămoșești. Câteva trepte ur-

cau sus, în locașul divin, după înfățișarea din afară destul de simplu, iar de pe ultima treaptă, se puteau vedea, în toată lungimea lor cele două străzi din care se alcătuiă Péteri.

Ușa se deschise scârțâind. Noi pășim drept înainte, în spre masa Domnului, îmbrăcată, în tot felul de podoabe și, fără să ne dăm seama turăm atrași la prima vedere, de o icoană, de un tablou, ce era așezat între două coloane, deasupra altarului. Focul de culori al tabloului era într'un contrast ciudat cu cultul aspru al religiei protestante, iar priveliștea goașă, oterită de spațiul mare al bisericii, îl scotea și mai mult în relief.

Tabloul închipuia Predica de pe munte. Cristos, sta pe o stâncă, învesmântat ca un înger, învelit într'un val, cu minunate cute. Fața lui, extraordinar de frumoasă, inspirată de verva divină, cu ochii lui pătrunzători, rostia cum nu se poate mai limpede cuvintele de iubire și înțelepciune dumnezeiască, ce vibrau vădit pe buzele lui pe jumătate deschise. De jur împrejur, până la orizontul îndepărtat, mulțimea poporului sta așezată în grupe pitorești, atârând parcă de graiul Mântuitorului. Numai

câteva figuri, ce înconjurau de aproape stânca, erau tratate cu de-amănuntul. În urma predicatorului divin se observa un chip de om ascetic, învelit într'o pânză pârtoasă cu încrețiturile frunții puse în evidență, cu facla bărboasă sprijinită în cot și meditând cu încordare asupra celor auzite. Lângă dânsul se afla un flăcău cu brațele încrucișate deasupra pieptului. Acesta își îndreptă truntea senină și ochii negri cu cea mai mare admirație spre Mântuitor, fără a lua în seamă cuvintele unei a treia persoane, un sceptic, ce sta lângă el șoptindu-i parcă ceva la ureche cu o voce batjocoritoare de Mefisto, pe când mâna sa ne arăta în ascuns pe Mântuitor. În față, două chipuri femești atrăgeau atenția; o femeie voinică, voluptoasă, întinsă la picioarele Predicatorului, cu fața inundată de lacrimi, inspira o durere nespusă, învedera o sbuciumare adâncă; un contrast minunat la aceasta, insufla a doua femeie, de o frumusețe supraomenească. Aceasta cu un calm divin întipărit pe fața-i nevinovată, deschidea ochii plini de entuziasm și întreaga ei figură, inspirată de o lipsă de patimă îngerească, asculta cu mâinile împreunate predica tiu-

lui lui Dumnezeu. Tabloul se termina reprezentând încă doi drăguți copilași goi, jucându-se fără grijă cu niște ierburi și îndreptându-și totodată tețele lor spre mulțimea curioasă

Era cea mai frumoasă și cea mai atrăgătoare priveliște ce ne puteam imagina. Chipul limpede, divin, al Predicatorului entuziasmat; ascetul posomorât, care cercează înainte de a crede; flăcăul credul, ce nu vede decât revelați în fiecare cuvânt; scepticul, care a venit numai să asculte și să-și bată joc; temeia, care a păcătuit și își simte inima adânc mișcată și strivită la auzul fiecărui cuvânt de slavă și de iubire cerească; îngerașul neștiutor și nevinovat, cu fața-i minunat de frumoasă, căruia Christos îi vorbește într'o limbă asemănătoare — și, în contrast cu toate acestea, copilașii neștiutori și nevinovați, cari, nepăsători de tabloul măreț ce se desfășoară înaintea ochilor lor, de pasiunile puternice, de sentimentele mișcătoare, deșteptate, se joacă liniștit.

— Impresia produsă de compoziția aceasta poetică, asupra noastră, compoziție ce strălucia în culorile ivi ale unui Tițian, nu poate fi descrisă ușor. Timp îndelungat

stăturăm înaintea tabloului, incapabili de a ne putea rosti admirația pentru acel capo d'operă.

Intrebarăm în sfârșit pe preot, rămas mult în urma noastră, prefăcându-se că se ocupă cu ceva, dacă n'ar putea să ne spuie numele creatorului acelei opere frumoase.

„Numele lui, regret, nu vi-l pot spune, știu numai că a fost un tânăr artist italian. Văd că tabloul acesta vă preocupă mult și desigur v'ar interesa să cunoașteți ceva asupra originii sale”. Urmând invitației prietenoase a preotului, ne întoarșerăm cu el la locuința sa, unde, împrejurul unui pahăruț de vin, ne povesti următoarele:

Péteri aparținea înainte vreme unui conte bătrân, ultimul urmaș al unei familii vechi boerești; vlăstar care muri acum treizeci de ani, fără să lase vr'un moștenitor. Moșiile sale căzură în mâinile unor rude îndepărtate și cuprinsul acesta deveni proprietatea unei tinere perechi, care îndată după moartea contelui se așeză pentru totdeauna la noi. Domnul de F., noul nostru proprietar, a fost câțiva ani ofițer, îndată însă după căsătorie a demisionat și s'a retras. Soția lui era inteligentă, binevoitoare

și de o frumusețe cu drept cuvânt fără pereche. Abia se mutară și starea de pățiserie în care se afla mica bisericuță a satului, n'o mulțumi pe Doamna de F. Ea hotărâ să clădească pe propria-i cheltuială altă biserică trumoasă și, fiindcă era de religie catolică, iară locuitorii satului protestanți, nimeni n'o împiedică și nu se amestecă.

Tocmai la acea epocă se întâmplă că o trăsură, ce trecea pe-aici, să se răstoarne, rănind grav la un picior pe călătorul ce se afla într'însa. Domnul de F., care auzise de această nenorocire, se osteni singur până la cel rănit și îl pofti să rămână oaspetele său, până când ar fi fost în stare să-și urmeze călătoria. Invitația tu primită cu mulțumire, și rănitul tu purtat la curtea boerească. El spuse că este pictor italian, că avea de gând să viziteze pe un amic al său, proprietar ce locuia la câteva ore de părtare de aici. Fusesse însă împiedicat să-și împlinească dorința din pricina trăsorii, ce se stricase, și a rănii cu care se alesese el. Artistului îi plăcuse, pe semne locurile, căci, deși după puține zile începu să meargă fără ajutor, nu se pregătia de fel de plecare. Sub cuvânt că vrea să-și arate recu-

noștința, o rugă pe gazdă, pe doamnă să'î dea voie să'î facă portretul. Tabloul avea să'l lase ca amintire. Propunerea a fost primită după oare-care șovăială și tânărul avea zilnic prilej să privească timp de un ceas în ochii frumoși ai doamnei. Ea era, după cum am spus-o, de o trumusețe răpitoare, iar el tânăr și învăpăiat — așa că nu e de mirare, că pictorul fu cuprins de o iubire violentă, pentru soția baronului.

Cu cât sănătatea lui mergea în spre bine, cu atât mai bătătoare la ochi ajunse melancolia lui; aceasta, ca și ședințele lungi și dese stârniră bănuiala baronului și, într'o zi, acesta intră pe neașteptate în camera unde pictorul se afla împreună cu soția sa. Il văzu pe tânăr în genunchi, plângând înaintea ei și pe ea plecată deasupra lui, căutând a'l mângâia! Scena care urmă fu scurtă, dar cumplită. El se năpusti asupra italianului, izbindu-l în tață. Vinovatul puse mâna pe floreta ce atârna pe perete, se repezi înturiat asupra baronului, și l-ar fi omorât, dacă nenorocita femeie nu s'ar fi aruncat între dânșii. La auzul sgomotului iscat, alergară servitorii, îl apucară pe pictorul mânios îl puseră în trăsura repede gătită, poruncind vizi-

tiului să-l ducă unde soarta îi poruncea.

Intâmplarea asta făcu mult zgomot pe atunci, F. refuză pur și simplu provocarea la duel, provocare ce-i sosi din Buda-Pesta, și femeia găsi refugiu, pentru mai mult timp, la o moșie cu totul izolată, din apropiere.

Cam la cinci luni după cele povestite sosi o ladă, conținând tabloul de deasupra altarului, împreună cu o scrisoare, în care pictorul se ruga de Doamna de F., ca să se gândească une-ori la dânsul, ca la un nenorocit, care a văzut câteva momente răsărind soarele propriei sale vieți, dar numai ca să-l piardă pe vecie. Tabloului, acum deasupra altarului, el se rugă să'i dea un loc în biserica nou construită, cea ce se și îndeplini, după o luptă aprigă avută cu proprietarul. Femeia frumoasă, ce ați văzut-o pe primul plan al tabloului, nu e altcineva decât Doamna F., iar flăcăul cu brațele încrucișate e însuși pictorul.

Știe Dumnezeu, dacă tânăra pereche mai avu de atunci un moment tericit! În inima bărbatului, clocea neconținut o bănuială întunecată, neîntemeiată desigur și aceasta, ca și gura lumii fură nenorocirea sărmanei femei! După câțiva ani, văduvind — în acest

timp ocupasem eu serviciul aici — o văzui dese ori, când biserica era goală, îngenunchind ore întregi înaintea altarului, cu ochii scăldați de lacrimi. Nu'i mai prii însă aci și se retrase la moșia ei singuratecă, de unde revenea uneori, neuitând niciodată să viziteze biserica.

De pictor nu s'a mai auzit nimic, după ce zugrăvisse tabloul. A dispărut din Capitală fără a lăsa vr'o urmă. Târziu după aceea proprietarii din împrejurimi, cari îl cunoșteau, povesteau că s'ar fi dus ca misionar în Africa, unde s'a pierdut.

Mulțumirăm preotului pentru comunicările sale, urmând din nou drumul casei.

MAMA VITREGĂ

Scrisoare deschisă către Doamna I. H.

Sânt idei, care produc asupra spiritului nostru acelaș efect, ca și când am atinge un păianjen cu vântul degetelor. Trezesc fiori, scârbă, o neplăcere ce dăinuște. Mă tem că noțiunea de „mamă vitregă” aparține acestora. De cum sânt rostite aceste două vorbe înaintea noastră, în sufleful nostru se nasc o serie întreagă de imagini dure-roase și neplăcute; pe deoparte sărmanul copil, fără mamă, rău îmbrăcat, de către o străină, rău nutrit, ocărât și bătut, împovărat cu o muncă peste puteri, strecurându-se pe ascuns la mormântul mamei în nopțile triste de iarnă, jelind și plângând cu suspine sfâșietoare deasupra moșoroiului de țărână înzepezit, că dece mama nu a luat copilul cu dânsa, că de ce l-a lăsat singur pe lume; pe de altă parte o temee răutăcoasă, cu ochi scormonitori, cu bărbia și cu nasul ascuțite și întretăindu-se

aproape; cu degete atât de osoase, încât par mâni de mort; făptură care numai atunci se simte bine, când a putut să descopere o nouă umilire, un nou chin pentru pupilul ei. Cum s'au introdus aceste imagini în lumea noastră de idei? Poate din basme, poate din poezii și nuvele, eu singur nu știu de unde. Din realitate nu, asta e sigur. Majoritatea dintre noi nu cunoaște asemenea mame vitrege, și acelea pe care le cunoaștem nu corespund parerilor și sentimentelor acestora. Și, totuși, nepotrivirea aceasta între realitate și idei preconceptuate nu ne miră de loc și nici nu ne gândim să nimicim prima părere, prin cea de-a doua.

Abia scrisoarea pe care D-v., Doamnă, mi-ați adresat-o la o deosebită ocazie și în care, cu un pic de ciudă, cereți dreptate pentru mamele vitrege, m'a făcut să mă gândesc întru câtva și abia acum sunt conștient de superstiția mea, de nedreptatea fără margini, ce se comite contra unor făpturi, din cele mai meritoase din societatea omenească. Aveți dreptate, Doamnă, mama vitregă e o martiră. E o ființă îndurerată, dar pe care nimeni n'o compătimeste; o martiră, care însă nu-și

primește niciodată binecuvântarea divină; o tragică eroină, care nu-și găsește niciodată poetul nimerit. Ea se căsătorește cu un văduv, se așează în noua ei locuință, unde găsește un drăguț de copilaș, orfan și trist. Inima ei e plină de sentimentele cele mai nobile. Cât de mult dorește ea să devie pentru acest orfan o mamă sinceră, pătrunsă de farmecul iubirii! Ea vrea ca prin desmierdări să tacă să dispară de pe truntea copilului umbra unei dureri prea timpurii! Soarta pentru dânsa nu este atât de bună; ca pentru celelalte membre ale sexului ei. Acestea, în primele luni după nuntă, nu văd decât părțile luminoase ale căsătoriei: vesele călătorii de nuntă, gingășie fără margini, fericirea iubirii fără de sfârșit. Ea cunoaște, odată cu plăcerile căsătoriei, și una din datoriile ei cele mai grele, pe care natura la celelalte femei le pregătește cu luni întregi. Cu entuziasmul unui suflet tânăr, cu iubirea către copil și cu bucuria maternității, un dar al sexului feminin nu numai la oameni ci și la animale, pășește la îndeplinirea datoriei sale, atât de sublime. Îi sărută dimineața când e treaz și îi cântă seara când doarme. Îi vorbește, se joacă cu dânsul, nu-l pierde

un moment din vedere. Și copilașul începe în curând să înflorească la înrăurirea acestei călduri, întocmai ca pământul la căldura soarelui. E întotdeauna curățel, o păpușe de ceară; obrăjorii i se fac rumeniori, ochii vioi, brațele sale mici se tac pline și puternice. Dar în acești ochișori nu se oglindește nici un pic de iubire, aceste brațe drăgălașe nu se deprind să înlănțuiască duios gâtul îngrijitoarei, iară gurița copilului e lipsită de surâs.

Mama vitregă se uimește și începe să cadă pe gânduri. Înaintea minții ei se înfățișează ca un tablou clipele acelea când bărbatul a adus-o în locuința sa, înfățișând-o copilului cu cuvintele: „Vezi tu, copilaș drăguț, asta este noua ta mamă; fii bun și ascultător, și-atunci ea te va iubi din tot sufletul. Așa, și-acum sărută frumos pe maică-ta"! Ea se pleacă deasupra copilului și, pe când îl strânge cu căldură la piept, o lacrimă caldă îi cade pe căpușorul blond. Copilul stă nemișcat, cu ochii ațintiți la vântul degetelor picioarelor, neîmpotrivindu-se fără să scoată o vorbă duioasă și fără să răspundă măcar cu o singură sărutare dulce. Un curent rece trece deodată prin sufletul tinerei mame;

bărbatul observă sau simte și spune: „Tu știi cum sunt copiii. Fetița e încă rușinoasă. E atât de puțin obișnuită să vadă fețe străine. Dar în curând te va iubi pre cum meriți”! Aceste cuvinte îi se par înțelepte și ea le dă crezare .

Dar de atunci a trecut un an, au trecut doi; copilul trebuia să fie deprins de mult cu „fața streină”; trebuia să fi simțit de mult că mama cea nouă îl iubește într’adevăr! Și, totuș, copilul e încă atât de strein, atât de rece, atât de nepăsător, ca și în ziua dintâi. Mama vitregă îl privește cu duioșie, el pleacă ochii la pământ. Ea vrea să-l sărute, el întinde buzele cu ascultare, dar fără plăcere, fără bucurie. Ea îi vorbește dulce; el tace cu încăpățănare. Mama vitregă ese cu copilul la plimbare; toți oamenii se întorc înspre dânsa, admiră frumusețea lui, invidiază femeia ce poartă astfel de copil cu ea. Dar vai, îngerașul are privirea veselă pentru toată lumea, pentru mama vitregă însă nu. Are surâs dulce pentru fiecare, numai pentru dânsa nu. Acest copil frumos e vesel numai pe stradă; numai printre streini e vioi; acasă e lipsit de viață. Mângâierii unui strein îi răspunde sburdând și peste măsură chiar,

numai cuvintele de iubire ale purtătoarei sale de grije nu găsesc nici un ecou în sufletul său; ele pier fără răsunet, ca și când ar fi aruncate în adâncurile mării.

Mama vitregă se întreabă cu adâncă durere, de unde purced toate acestea, și nu poate găsi nici un răspuns. Sărmană femeie! Tu urzești sânguitoare și neobosită sentimentul dulce al iubirii în jurul inimioarei copilului ție încredințat, și tu nu știi că înapoia ta pândește o Penelopă plină de venin, care, în timpul nopții, descoase tot ce ai țesut tu în timpul zilei! În primul rând sunt rudele celei dintâi soțit a bărbatului tău. Din pietate pentru cea moartă, ele săvârșesc o crimă față de cea în viață. Ori de câte ori vine copilul la dânsii, nu e primit decât cu compătimire, suspine și plânsete. I se vorbește de mama lui, nu de cea nouă, căci aceasta nu e mama lui, — ea se chiamă numai așa, — ci de cea veche, care l-a iubit cu totul altfel, care l-a îngrijit în alt chip. E întrebat asupra a tot ce face străina, nepoftita și dacă cumva nu-i voește răul. Apoi urmează servitorii, guvernantele, streinii idioti, care-i cântă copilului veșnic acelaș cântec, parte pentru a i se face plăcuți parte porniți

dintr'o josnică sentimentalitate, care pare a fi nobilă și mărinimoasă, dacă încurcă lumea și compătimente unde nu e nimic de compătimit. Nu e numit altfel decât „sărman copilaș! sărman orfan”! I se spune că rostește un neadevăr dacă îi zice mamei vitrege „mamă”. E împins la spionaj, la neîncredere, la prefăcătorie. I se răpește sinceritatea și naivitatea copilului și îl obișnuiesc să vadă, în vorbele mamei vitrege, gânduri rele, iar săvârșirile sale intenții dușmănoase. Sărman copilaș, în sufletul căruia i se împlântă neîncrederea! Mama îi refuză un măr, pentru că mâncase prea multe și el e sigur de răutatea ei, fiindcă i se răpește o plăcere atât de nevinovată. Mama nu-i dă voie să viziteze o prietenă, pentru că e răcit și afară e timp urât și el nu se mai îndoiește de dușmănia acestei femei, de care o lume întreagă îi spune numai și numai rău. Și, pe lângă asta, se mai adaugă și cărțile de povești, daruri de anul nou, care și ele povestesc de o mamă vitregă răutăcioasă, care a otrăvit pe Schneewittgen de trei ori, și de alta care și-a omorât fiul, l-a fiert și l-a dat tatălui ca mâncare. Și dacă copilul s'a mai îndoit nițel, acum e cu totul sigur.

Căci cartea de povești, tipărită, cu poze și legată, nu poate să spună minciuni! Astfel învață să urască, într'un timp când iubirea e cel mai frumos dar al nostru, și să se îndoiască, într'o vârstă a cărei tericire e credința nestrămutată.

Oare această otrăvire mârșavă a vieții sufletești a copilului, poate ea să n'o înrăurească și pe mamă? Eu cred că este peste putință! Ce voiți? Până și temela cea mai nobilă nu e mai la urmă decât o biată făptură și nici decum un Dumnezeu, și din fericire ea e și mai mult înzestrată de cât restul muritorilor cu acea inimă plăpândă, din care scoatem sentimentele celorlalți față de noi. Imperativul categoric nu e creiat pentru femeie, el e și pentru bărbat destul de crud. A umplea un butoi fără de fund, până și la Grecii vechi se considera ca una din cele mai grozave pedepse ale iadului. În lupta aprigă cu o nemulțumire neconținută, fără îndoială că cel mai puternic sentiment de datorie sfârșește prin a cădea jertfă, ca și devotamentul cel mai generos. Numai atunci se poate emite iubire, când se primește, în schimb tot atâta contra-iubire. Lipsa de răspuns la sentimentul său, duce la slăbirea acestui

sentiment și la urmă mama vitregă ajunge până a nu mai simți pentru copilul ei de cât nepăsare, poate chiar dușmănie, ură și amărăciune.

Ajunși odată până aici, ce priveliște tristă se desfășoară mai departe înaintea ochilor noștri! În ziua când mama vitregă săvârșise căsătoria, ea se înălțase la rangul de preoteasă și se străduia să așeze o nouă icoană, într'o biserică pustie, să aprindă cu cărbuni stinși o flacără nouă pe altarul de mult răcit. Ea se împovărase cu nobila sarcină de a fi mama unui ortân, de a creia unui bărbat singuratec un culcuș călduros și gospodăresc, să aducă din nou bucurie și fericire într'un cerc de oameni îndurerați. Și acum, după o muncă și încordare umilitoare, dar eroică, de ani de zile, sub care întreg tarmecul vieții sale în floare a veștejit, iată rezultatul: un copil cu inima frântă, cu sufletul plin de ură, nespus de sărac și vrednic de compătimire, pentru că îi lipsește acea comoară de amintiri pline de soare din timpul copilăriei, dela care, noi cestilați, tericiți, am putut suge o viață întreagă; un bărbat, căruia casa îi e desgustătoare, pentru că nu poate îndura dojana tănuită din ochii triști ai co-

pilului, și ea însăși, femeia chinuită de spinul dureros, de mâhnirea amară a unei vieți greșite, un obiect de dispreț al bărbatului, al copilului, a întregii lumi atât de ușuratică! Cine e vinovat de un sfârșit atât de jalnic? Mama? Copilul? Tata? Nici unul dintre aceștia. Numai nepriceperea și răutatea oamenilor păgubitori.

Așa mi se înfățișează mie tabloul și cariera mamei vitrege și aș dori, ca întreaga lume să privească prin ochii mei. Totuș, cum s'ar putea veni în ajutorul acestui rău recunoscut? D-voastră, Doamnă, ați dori să desființați cărțile de basme cu conținutul lor asupra Schneewittgen și asupra mamelor vitrege răutăcioase, sau poate doriți numai ca aceste povești pline de venin, să fie arse. Aceasta ar fi bine și folositor, dar mi-e teamă că nu se poate. Omul e slab și nechibzuit. Nici eu nu aș admite, pentru nimic în lume, ca aceste amintiri din cele mai scumpe ale copilăriei mele să-mi fie răpite, deși sunt atât de tendențioase. Cred că nu e logic să osândim de dragul copiilor, unele din cele mai frumoase perle din comoara basmelor noastre. Mai mult însă decât toate aceste, poate să aibă efect asupra copilului, deșteptăciunea și

iscușința bărbatului, ca și o sinceritate fără margini din partea mamei vitrege.

Un lucru însă e hotărât trebuitor: femeia care se hotărăște a lua asupra și rolul plin de nemulțumiri al unei mame vitrege, trebuie să înțeleagă deplin mărimea datoriei ce și-o impune și să aibă tăria, necesară la îndeplinirea acestei sarcini atât de grele. Ea va fi nevoită să cucerească inima unui copil, înconjurată fiind de o armată întregă de inamici, veghind neobosit; va fi nevoită să țină piept tuturor atacurilor din afară; zilnic va fi obligată să susțină o luptă aprigă contra proștilor, a ușuraticilor, și a răutăcioșilor, alegându-se neconținut cu răni adânci în inimă. Va fi silită să lupte și să sângereze ani de zile, singură, neajutată de nimeni, dar la sfârșit victoria va fi a ei, căci în luptă cu nedreptatea și răutatea, iubirea iese totdeauna învingătoare, pentru că ea e cea mai puternică dintre toate trei. Dacă însă viitoarea femeie nu se simte destul de bine armată pentru această luptă, atunci să se îndepărteze de la acea casă, în care copiii așteaptă o mamă îngrijitoare, căci viața ei, ca și a copiilor, va fi un adevărat iad. Dacă însă i se pare ținta cu puțință de atins și drumul nu

prea spinos, atunci poate să-și pună cu încredere crucea la piept, căci răsplata îi va fi îndestulătoare și vrednică de pizmit. O schimbare desăvârșită se va face în casă așa cum numai iubirea o poate înfăptui. Copiii vor contopi chipul viu al mamei vitrege, cu acela palid al mamei moarte, și nu vor mai fi în stare să-l despartă pe cel dintâi de cel de-al doilea. Cu o amintire plină de recunoștință se vor gândi veșnic la mama vitregă, întocmai ca la îngerașul pe care cerul l-a trimis în pustie, înaintea nenorocitului Ismail, căci "sărmana Hagar nu mai putea să întindă băutura copilului ei. Poate după ani de zile, când și a doua mamă va fi urmat celei dintâi, niște oameni fără pricepere vor vorbi de mama vitregă, înaintea copiilor, și aceștia încărunțiți, în același limbaj, plin de ponoase. Atunci, — judecând după scrisorile D-voastră, pare-mi-se că și D-v., Doamnă, veți face același lucru — cu ochii umezi veți privi portretul îngălbenit al mamei și veți șopti ușor: „Dumnezeu să vă erte, căci nu știți ce faceți”!

FEMEIA CONTRA PATRIEI

O poveste pentru fumători

Salonul Doamnei L. nu era mare, dar era cât se poate de prietenos. Odaia mobilată cu mult gust și bine încălzită de o sobă înaltă de olane albe, era cât se poate de simpatică. O lampă drăguță, de formă veche, împrăștia o lumină discretă, la razele căreia un flirt inocent poate prospera mult mai bine, decât la o lumină crudă și prea strălucitoare.

Cele opt sau zece persoane din acest salon alcătuiau o societate veselă, adunată în jurul mesei, șezând fiecare alene într'un fotoliu adânc de catifea, pe când ceaiul turnat în cești chinezești aburea și împrăștia un parfum plăcut. Societatea consta în majoritate din doamne și calendarul din perete ne indică data la care primele baluri de elită au loc, și cu toate aceste carnavalul și bucuriile sale nu erau nici decum obiectul conversației noastre. E aproape de necrezut,

ca o asemenea societate să se fi putut ocupa cu astfel de chestiuni abstracte, într'un timp când carnavalul se afla în toj, căci iată ce discutăm: care din două sentimente este mai puternic, iubirea sau patriotismul? Cum în societatea noastră nu se afla nici o femeie savantă, mă miram singur, cum de putusem ajunge la o temă atât de interesantă. E sigur însă, că fără a fi observat cum a luat naștere discuția, ne aflam deodată în mijlocul unui vios schimb de păreri.

Opiniile erau cu totul deosebite. Unii atribuiau iubirii, alții patriotismului, o putere mai mare și o influență mai zdrobitoare asupra spiritului omenesc.

— Ah, murmură o domnișoară înaltă cu plete blonde-cenușii și cu ochii albaștripalizi, care de paisprezece zile era mireasă fericită, — eu sunt ferm convinsă că iubirea e un sentiment mult mai puternic decât patriotismul; ba mai mult; în ceea ce privește puterea, nu i se poate măsura nici un alt sentiment. Pe câți oameni nu i-a purtat iubirea, mai mult de cât patriotismul, la tapte eroice, ba chiar și la exemplele cele mai trumoase de abnegație!. Și pe când declamă astfel cu un ton cât se poate de poetic, aruncă o privire

dulce mirelui, ce stătea lângă dânsa, luându-l drept comentator al vorbelor sale elocvente.

Mirele, vrednic de pizmuit, nu dădu deplină dreptate alesei inimii lui. Socotea însă că iubirea are o influență mai mare asupra tineretului, pe când patriotismul este mai puternic la bătrânețe.

— In ceia ce privește persoana mea, respuse Doctorul, un domn cam pedant, care, chiar la o reprezentație teatrală, nu se putea hotărî să raționeze altfel decât după categoriile aristoteliane — cred că aici naționalitatea și însușirile de rasă sunt de cea mai mare însemnătate. Flegmaticul din nord se va entuziasma mult mai intensiv pentru ideia abstractă a patriei, decât meridionalul plin de temperament, care desigur va preferi o ființă în carne și oase. Rasa germanică a Alemanilor elvețieni putea să producă un Winkelried. Indianul însă, care, din iubire către fiica bolnavă a guvernatorului spaniol, trădează secretul cojii arborelui de chinină, cunoscut numai băștinașilor, punând astfel stavilă puterii frigurilor, boală care ar fi putut să libereze America de sub jugul dominației străine, acest Indian a fost un meridional și, prin

urmare, mai robit iubirii decât patriotismului. Un Suedez sau un Englez va fi în stare să sacrifice mai mult pentru patrie decât pentru iubita sa, mă îndoiesc însă asupra acestui punct la un Spaniol sau Italian.

Figura cea mai bătătoare la ochi, în societatea noastră, era Doamna de F. G., femeie cam grăsuță, dealtfel foarte bine păstrată, căreia ochiul cel mai cunoscător nu-i putea descoperi deodată cei patruzeci și cinci de ani ai vârstei sale. Un păr negru lucitor încadra o față frumoasă simetrică; ochi negri sclipitori, un nas clasic modelat, buze catifelate și o bărbie plină, rotundă, ce împreună cu trăsăturile brune ale obrajilor alcătuiau o armonie, ce nu caracteriza întru nimic meridionalului. Dacă însă fizicul ei nu ne spunea nimica, apoi felul cum vorbea limba germană o trăda pe dată, arătând că e streină.

Doamna de G. ascultase până acum cu mare atenție, fără să rostească un cuvânt. Ultimele păreri ale Doctorului, însă, îi aduseră un surâs ușor pe buze, dându-i prilej să se amestece în vorbă.

— Ceea ce D-v., Domnule Doctor, ne spuneți despre Italieni și Spanioli nu e

liber de ori ce critică, observă ea. Dacă îmi permiteți, doresc să vă povestesc un mic episod din propria mea viață, pentru a vă dovedi că și la un Italian adesea patriotismul e mai puternic de cât iubirea.

Toți o priveam, bine-înțeles cu cea mai mare atenție și, fără multă șovăială, am dat cuvântul vorbitoarei.

— Știți că sunt miliardară și că am părăsit orașul meu natal acum zece ani, când ocupația soțului meu m'a mutat aici. Eram o fată de optsprezece ani în timpul când revoluția lombardo-venețiană era combătută. Mareșalul Radetzky, în truntea armatei biruitoare, intra în Milano. „Scutul de fier” al Italiei se rupsese și fiecare patriot trebuia să renunțe cu inima sângerândă la speranțele împlinirii visurilor sale, aproape îndeplinite. Ah, D-v. care nu ați trăit acele timpuri, nu vă puteți face nici o idee de mâhnirea și necazurile ce le înduram. Starea de asediu, ce tu ordonată, turbură adânc toate obiceiurile noastre zilnice. Evitam Scala, căci doi soldați urâți, ce se plimbau în sus și în jos, în dreapta și în stânga scenei, cu armele încărcate, ne aruncau câte o privire cruntă, evocând neconținut în noi rușinea și ne-

norocirea patriei. Am renunțat la plimbările noastre obișnuite pe Corso, căci acolo eram insultați în fiecare moment de către ofițerii austriaci. Fiecare familie era mărginită la cercul ei intim. Trăiam numai în interiorul celor patru pereți și puteți să vă închipuiți câtă plictiseală și melancolie ne pricuiseră nouă, Italienilor.

În acest timp plin de groază făcui cunoștința lui Albert de G., care mai târziu deveni bărbatul meu. Era colegul de studii al fratelui meu și întocmai ca și dânsul viitor inginer. Albert era un tânăr drăguț și foarte plăcut în societate, așa că vizitele sale îmi erau îndoite de simpatice, în acel timp mort și neplăcut. Că eu nu-i eram indiferentă, putui să observ imediat. La început venea și pleca împreună cu fratele meu. Mai târziu veni și singur, îndepărtându-se de îndată ce fratele meu nu era acasă. În sfârșit, la urmă, devenise oaspetele nostru zilnic, și cum nici părinții mei nu aveau nimica împotriva vizitelor sale, le prelungi din ce în ce mai mult, întreținându-mă chiar ore întregi cu conversația sa inteligentă și spirituală.

Eram bine cunoscuți unul cu altul și în noi se dezvoltase o încredere deplină unul

lață de altul, când într'o bună zi — petrecuse toată după masă la mine, citindu-mi diferite lucruri — îmi cere voie să-și aprindă o țigare.

— Cum, strigai eu aproape speriată, D-ta ești fumător, Albert?

Trebue să știți că aveam atunci o mare dușmănie împotriva fumătorilor. Nu eram în stare să laud în deajuns pe fratele meu, că nu și-a însușit acest urât obicei, și la sute de ocazii declarasem că aș fi în stare să suport ori și ce, dar să sărut un bărbat, care își pătează buzele cu buruiana asta atât de scârboasă, mi-ar fi peste putință.

Nu știam, nu aflasem că Albert e fumător, căci bine înțeles în odaia mea nu se fuma și astfel nu avusesem prilej să aflu de vițiul lui.

Tonul violent al întrebării mele puse pe Albert în încurcătură.

— Da, fumez, răspunse el ezitând, dar ce lucru deosebit găsești în asta?

— Fără îndoială, întrerupsei eu, nimic extraordinar, dar ți-u să-ți spun că nu m'aș căsători niciodată cu un bărbat, care pune țigara în gură. Nu pot să suport astfel de bărbat, — în ochii mei e nesuferit.

Albert mă privi cu totul speriat, nu spuse

însă nimic și puse binișor țigara pregătită în buzunar. Mai stătu lângă mine o bucată de timp, indispus și tăcut, și își luă apoi rămas bun.

În ziua următoare se ivi iar, străduindu-se să se arate vesel. Fără introducere, începu o conversație asupra fumatului și spuse glumind că eri îl îngrozisem și că desigur nu luasem lucru în serios; spera însă că mă voi obișnui cu viciul său și alte multe de acestea. Eu nu permiteam nici o glumă în această privință și îi declarai din nou, cu cea mai mare seriozitate, că nu pot să sufăr un fumător și că nu mă voi putea obișnui niciodată cu astfel de om. Mai mult încă, urmai eu: că mă aștept ca omul ce mă iubește să-mi aducă acest sacrificiu, lepădându-se de o deprindere atât de urâtă.

Declarația mea îl cufundă pe Albert într-o stare de tristeță, pe care astăzi o găsesc caraghioasă. Atunci însă mă chinui mult. El era cu totul turburat și se despărți de mine cu un aer de om nenorocit. Din acel moment, dispoziția lui cea bună dispăru. Suspină neconținut, sfâșietor, și privea cu ochi galeși. Această stare furtunoasă dură timp de o săptămână, sădind în mine

multă milă pentru el, dar nu puteam și nu voiam să-i ajut. Albert trebuia să se desobișnuiască de a fuma; iar de nu, eram pentru totdeauna despărțiți.

Intr'o zi veni fratele meu la mine și mă certă că fac asemenea prostii. Albert umblă pribeag ca o umbră pe perete și nu mai îndrăznește să mai vie la noi. Să nu-l mai chinuesc cu încăpățânarea mea prostească și să-i îngădui, pentru Dumnezeu, țigara lui! A încercat să se lase de fumat; obiceiul e însă mult mai puternic decât voința, și mai la urmă are să se îmbolnăvească, bietul băiat. Nu putui să mă stăpânesc și l'întreprupsei cu amărăciune: e un om care nu se simte destul de tare, ca să se debaraseze de o astfel de purtare rea? Dacă mă iubeste, atunci trebuie să-mi facă această plăcere. Tocmai acum stăruesc și mai mult asupra acestui punct, căci numai așa întrevăd dovada iubirii sale.

Fratele meu începu să strige și să facă scandal, dar nu izbândi cu nimic, căci eu rămăsei statornică în cererea mea. V'ăș plictisi, povestindu-vă toate amănuntele acestei certe, a căror amintire, au astăzi un farmec deosebit pentru mine. E destul să vă spun că Albert veni în urmă la

260426

mine, rugându-mă, cu ochii plini de lacrimi, să nu mai continui a fi crudă cu dânsul și, cum de obicei se întâmplă, izbucnii și eu în plâns, zicând: „Bine, vreau să-ți arăt că iubirea mea e mai puternică decât a D-tale. N'ai vrut să renunți, de dragul meu, la un simplu obicei, eu dimpotrivă, voi cerca să-mi înfrâng neplăcerea și ura mea.

Puțin după aceasta m'am căsătorit. Albert fuma ca și înainte. Mă simțeam cu el foarte fericită și uitasem cu totul săptămânile pline de supărare, când o întâmplare, cu totul ciudată, mi le reaminti.

Eram de aproape o jumătate de an căsătorită, și într'o seară observai că Albert nu aprinde, ca de obicei, țigara după cină. Mă miram în tăcere, mă gândiam însă că trebuie să fie o simplă întâmplare. Totuș, după o zi, aceeaș abținere. Văzând că se repetă și în a treia seară, lucrul îmi deveni cam bătător la ochi. „Cum”? mă întrebam eu: „oare Albert, care nu voise să cedeze nici rugămintilor miresei sale, aduce acum jertfa aceasta din propria-i pornire soției sale”? Inim'a mea tresări de bucurie la această dovadă de iubire și mă

credeam — nu râdeți — cea mai fericită dintre muritoare. Începusem o anchetă minuțioasă și făcui descoperirea cea mai îmbucurătoare. Cutia de țigări de pe biroul lui Albert era goală; frumoasa lui țigaretă de chihlimbar, ce-o purta veșnic la dânsul, stătea aruncată deoparte, pe un vraf de hârtii. Fără îndoială că Albert s'a desobișnuit de fumat!.

Nu mai putui să mă stăpânesc și'i destăinuii fericirea mea. „Albert, îi spusei eu într'o seară”, ești un înger. Nu numai că mi-ai îndeplinit dorința, lăsându-te de fumat, dar ești încă atât de nobil, că nu scoți un cuvânt; ba mai mult, nici printr'o singură trăsătură a feței tale nu vrei să trădezi osteneala, ce această mare jertfă te costă”.

Izbucnirea sentimentelor mele îl lăsară, spre marea mea mirare, cu totul nedumerit. Se liberă din brațele mele, sustrăgându-se dinaintea privirii ochilor mei întrebători. După un răstimp chinuitor, rosti șovăind și cu un ton nesigur: „Vezi tu, femeia mea dulce, aș putea să joc pe mărinimosul și pe omul gata să se sacrifice pentru tine. Cred însă că e mai demn

pentru un bărbat de-a'ți mărturisi adevărul. Află deci că m'am lăsat de fumat, nu pentru a te satisface pe tine, ci în interesul patriei! Tu știi că monopolul tutunului a fost introdus și la noi de către guvernul austriac; ne-am dat deci cu toții cuvântul de onoare că ori ce patriot trebuie să renunțe la fumat, pentru că, cu modul acesta, fiecare după puterea sa, să slăbească venitul gigantului. Aceasta trebuie să-ți pară de mică importanță, dar totuș trebuie înțepat inamicul cu acul, dacă nu poți să-l spinteci cu sabia".

Vă mărturisesc în toată sinceritatea că timp de mai multe zile m'am certat cu Albert. În urmă însă m'am răzgândit, căci voiam să arăt că o Italiancă este tot atât de patrioată, ca și un Italian. L-am iertat pe bărbatul meu, lăudându-l chiar pentru hotărârea sa, care îmi părea cât se poate de eroică. „Gândul că tu iubești altceva mai mult de cât pe mine” îi spusei eu „devine numai în acest moment suportabil, știind că acel ceva e — patria”.

„Vedeți deci”, încheie Doamna de F. povestirea ei, îndreptându-și în acelaș timp privirea zâmbitoare către tânărul doctor,

„și la un Italian patriotismul e mai puternic de cât iubirea, și Italianul infocat a sacrificat țigara ideei abstracte a Patriei, țigara la care nu voise să renunțe cu nici un preț, în schimbul unei ființe în carne și oase.

KANT ȘI HUMBURG

Trenul nostru pornise de câteva minute din Ostanda. Compartimentul în care fusesem loc conținea numărul lui reglementar de șase voiajuri. Toți aceștia, afară de mine, aparțineau viței Anglo-Saxone. Abia părăsisem stația, când limbile începură a se desgheta și o conversație vioaie se desfășură între noi. După tonul ascuțit, după vocea și accentul nazal bine pronunțat, puteai să constată că vecinii mei sunt puri americani. La discuția noastră nu lua parte numai un domn de statură înaltă, îmbrăcat într'un costum de voiaj de stofă de fantazie. Cu oare-care lipsă de considerație față de semenii săi, își așeză mai întâi multele sale bagaje, instalându-se în urmă cu mare comoditate într'un colț, lângă fereastră. După ce aruncă o privire scurtă, examinatoare, asupra tovarășilor săi de drum, începu să admire peisagiul câmpului

monoton. Ignora cu totul observațiile camarazilor, îndreptate spre dânsul, făcând astfel impresia că nu înțelege englezește, dacă, într'o engleză curat londoneză, nu ar fi protestat la un moment cu o deosebită energie, contra pregătirilor unui American de ași aprinde țigara: „I object to your smoking, Sir, I am not aware, that this is a smoking-carriage”! („Protestez că fumați, Domnule meu, mie nu-mi e cunoscut că acesta e un compartiment de fumători”!). Bruscheța și indiferența nu erau de loc pe gustul Americanilor. Ei începură a schimba între dânsii observații înțepătoare asupra obiceiurilor sociale neprietenoase ale „britshers”, asupra neîndemânării lor în raporturile cu ceilalți oameni și asupra formalismului lor minuțios în chestiuni sociale, politice și religioase, de care Englezul însă nu ținu seamă, precum mai înainte ignorase toate încercările de a’l atrage în discuție.

— „In Londra am aflat o poveste, care caracterizează pe britisher mult mai bine, decât o bibliotecă întregă”, exclamă unul dintre Americani, care până acum fusese mai sgomtos.

— „Sus cu povestea! Să auzim! Să auzim”!

strigară ceilalți în cor, aruncând în acelaș timp Englezului priviri batjocoritoare. Părea că el nu observa toate aceste, căci contempla cu mare atenție o moară de vânt, a cărei siluetă ciudată se ridica de parte la orizont.

— „Mai întâi de toate trebuie să vă anunț că povestea e adevărată și că abia ieri seara am întâlnit la Londra pe prietenul meu Mr. Brown, unul dintre eroii acestei istorii. Acest Mr. Brown trebuia să întreprindă acum doi ani o călătorie de afaceri în Chili. El se îmbarcă pe un vas al Companiei Pacifice de Vapoare, în Liverpool, și fără vr'o întrerupere ajunse la Montevideo, unde vaporul primi câțiva pasageri noi. De cealaltă parte a punctului Punta-Arenas, se deslănțui deodată o puternică furtună, care strică mai întâi cârma, distrugând în urmă și cele două hodgege. Vaporul devenise deci o masă neînsuflețită; vântul și marea se jucau cu el după plac, ca și cu o minge. După ce, câteva ore, fără nici o direcție, fusese purtat de vânt în toate părțile, fu aruncat pe un banc de nisip, unde se împotmoli numai decăt. Căpitanul, care nici un moment nu'și pierduse liniștea și prezența de spirit, dădu ordine

să se lanseze bărcile de salvare, rămânând pe bord, până ce ultimul pasager și ultimul marinar fură îmbarcați. Bărcile cercau în zadar să se libereze de bancul de nisip, folosindu-se de curentul valurilor. Una după alta, fură izbite de valuri peste valuri, răsturnate și un singur strigăt de disperare se auzea, strigăt ce aproape întrecea mugetul furtunii. Bărcile se întorceau cu fundul în sus răsturnate într'o parte, iar în cealaltă parte apăreau deasupra apei înspumate, fețe ome-nești palide și pumni încleștați cu durere, pentru ca în curând să dispară iarăș. Barca, în care se afla Mr. Brown, împărtași aceeaș soartă. Totuș, răsturnându-se, îi reuși prietenului meu, ca și unui alt călător, să se agațe de marginea ei, și în urma unei încordări supraomenești se ridicară amândoi deasupra, fiind astfel în stare să călătorească pe fundul ascuțit al luntrii. Rămăseră mai multe ceasuri în acea stare disperată, călărind unul în spatele celuilalt, până când valurile, ceva mai liniștite, îi aruncară pe malul nisipos al unei insule din apropiere. Pericolul morții fusese deci pentru moment înlăturat. Totuș, Mr. Brown credea că starea sa e destul de tristă. El

nu prea avea simț pentru glorie literară și ideia de a fi poate sărbătorit ca un nou Robinson nu-l mângâia de loc, față de pierderile materiale, ce trebuia să le suporte, dacă nu ajungea la timp în Valparaiso. Căuta, firește să se împace pe cât se putea cu noua împrejurare. După ce se odihni puțin, uscând la soare hainele'i ude, întreprinse o excursie în interiorul insulei, care, în circonferință, nu cerea mai mult de o oră de drum. Observă lesne că insula e nelocuită, dar că era înzestrată cu mulți arbori fructiferi, cuiburi de păsări, mușchi, isvoare și grote subterane, în stare să întrețină câțva timp viața unui naufragiat. Fără multă șovăială își construi la piciorul unui arbore, din mușchi și frunze, un fel de cuib și se deprinse cu gândul că va locui, de nevoe, și acolo, până când o întâmplare fericită îl va scoate din acea situație grea. Tovarășul său de suferințe făcu și el ca Mr. Brown. Și el, în urma unei recunoașteri, găsisse o grotă, mizerabilă de locuit, în care se instală.

— Dar ar fi fost mult mai natural, să fi locuit împreună, adăogă unul dintre auditori.

— Se vede, frate Iosi, că ești abia de

câteva săptămâni în Europa și nu cunoști obiceiurile englezești. Cum era posibil ca Mr. Brown să vorbească cu celălalt naufragiat, să aibă legături cu dânsul, sau să locuiască împreună o vizuină, fără ca să fie recomandați unul altuia?

Americanii râdeau, pe când Englezul părea mai adâncit ca ori când în contemplarea naturii.

— Câteva săptămâni, continuă povestitorul, trecură într'o monotonie jalnică. În fiecare dimineață, cei doi naufrigați părăsiau culcușul lor de mușchi, spălându-se la unicul isvor mai mare al insulei și cu acest prilej schimbau câte o privire rece, apoi fiecare pornia în căutarea câtorva ouă, mușchi și rădăcini, preparându-și astfel masa. Apoi iar se întâlneau pe platoul îngust al unui perete înalt și stâncos, ce se oglindea în mare, șezând aici ore întregi, fără ca unul să ia cea mai mică cunoștință de celalt și scormonind cu frică zarea îndepărtată, în speranța necurmată că va descoperi vr'un vapor. Mult timp nădejdea lor rămase zadarnică. În sfârșit, după ce petrecură pe insulă aproape trei sterturi de lună, într'una din zile lui Brown, care se afla pe locul său de observație obișnuit

i se păru că zărește un punct negru mișcător. Tresări, ca lovit de un curent electric; puse mâna înaintea ochilor și se uită lung, până când nu se mai îndoii deloc că, aceea ce văzuse, era hodgeagul unui vas pfititor. Mișcările repezi ale lui Brown atraseră atenția celuilalt și, urmând cu ochii în direcția privirii lui, scoase un „Uf”, ușor, dovedind cu aceasta că și el a descoperit vaporul urmărit. Amândoi se desbrăcară zorit de surtuc, vestă, cămașă, flanelă, le transformară într'un steag, mișcându-l energetic cu amândouă mâinile. Aducerea vasului la țârm nici nu necesita o încordare prea mare. După cum aflară mai târziu, în timpul naufragiului steamerului, unii din călători izbutiseră să întoarcă din nou câte o barcă răsturnată, să stea într'însa și să ajungă astfel pe uscat, după ce înduraseră suferințele cele mai grozave. Ajunși la țârm împărtășiră îndată vestea catastrofei. Un vapor fu trimis la locul fatal, ca să'i adune pe cei rămași în viață. Tocmai acesta era vasul descoperit de Mr. Brown și de tovarășul său. După o neliniște plină de groază, de aproape două ore, vaporul salvator se apropie atât de mult, încât fu în stare să lanseze o luntre

ca să'i ia pe cei doi locuitori ai insulei. Marinarii se îndreptară cu vioiciune către limba de pământ nisipoasă, unde se opriră. Câteva minute mai apoi, naufragiații stăteau comod pe băncile de lemn ale bărcii, îndreptați spre vapor. Căpitanul îi aștepta pe ponton. Salutându-i cu o strângere de mână, îi pofti să-l urmeze în odaie sa. Aci le puse dinainte un registru, cu rugămintea să-și înscrie numele și locuința. Tăcutul tovarăș al lui Brown, satisfăcu el întâi această cerere, aflându-se din întâmplare mai aproape de masă. După ce înregistrase declarațiile cerute, căpitanul încredință condeiul prietenului meu Brown, care, înainte de a-și face datoria, aruncă fără să vrea o privire asupra rândurilor sub care avea să scrie. Cum sfârși însă de citit, fu cuprins de o emoție puternică. „Mr. William Lloyd Iones Valparaiso”! strigă el tare, cu vocea tremurândă. „Mr. William Lloyd Iones, Valparaiso”! Și întorcându-se către tovarășul său de alături: „D-voastră sunteți D-l L. Iones”? „Da”, răspunse acesta scurt, privind-l mirat și desaprobandu-i purtarea. „Ah, în acest caz”, și Mr. Brown scoase din buzunarul surtucului o scrisoare, „în acest caz am o

recomandație către D-v. (de la amicul nostru Mr. Smith din Londra". Și Mr. Brown îi întinse lui Mr. Iones „Recomandația" sa, a cărei scrisoare era cam spălată de apa mării, dar încă citeată. Mr. Iones desfăcu scrisoarea cu mult sânge rece, o citi cu atenție și, ajungând la iscălitura prietenului său Smith, fața lui, până acuma nepăsătoare, se înveseli deodată. Cu o deosebită căldură strânse prietenește mâna lui Brown, repetând de mai multe ori: „Sunt fericit de a putea face cunoștința D-v., într'adevăr fericit"! Brown se muștră: „Oare de ce n'am prezentat recomandația mea pe insulă"! „In adevăr, e păcat" observă Iones, „am fi putut petrece împreună ore destul de plăcute". Căpitanul, bine înțeles și el Englez, a ascultat tot timpul cu mare atenție, fără ași putea da seamă bine de coincidența lucrurilor, fu însă convins că are de-aface cu niște adevărați Gentlemani. Brown și Iones deveniră de la această dată prieteni cu adevărat sinceri și întrețin până și astăzi o corespondență cât se poate de intimă, deși unul se află la Londra și celalt la Valparaiso.

In timpul celei din urmă fraze ale istorioarei, auditorii Americani izbucniră în ho-

hote de răs, care se prelungiră câteva minute. Apoi, făcându-se din nou liniște, văzurăm pe Englezul, care până atunci șezuse în colțișorul lui, cu trăsăturile feței neschimbate și cu cea mai mare indiferență față de cele auzite, surâzând deodată și plecându-se cu satisfacție față de povestitor.

— Domnul meu, spuse el, ați povestit o istorie foarte frumoasă, vă felicit pentru cunoștința D-v. cu excelentul Mr. Brown. Acum permiteți-mi să vă povestesc și eu una, poate nu atât de interesantă, dar foarte adevărată, petrecută în Statele-Unite.

O poveste nouă. „Ascultați! Ascultați!” se auzi din toate părțile, cu tărie, pe când Englezul începu:

— Căpitanul de cuirasieri, D-l Durand, unul dintre prietenii mei parisieni cei mai intimi, în timpul ultimului război Franco-German fu trimis în America de către guvernul său, pentru a cumpăra acolo caști necesari armatei. Târziu, în luna Octombrie a anului 1870, se găsia într'un orașel mic din Texas, a cărui faimă o făcea unicul său circ, destul de primitiv, dar spațios, în care nu mult înainte câți-va gladiatori mexicani dăduseră o serie de reprezentații. D-l Durand sosi într'o după masă

și trase la unicul hotel al locului. Seara o petrecu în salonul hotelului, șezând tihnit, lângă sobă ce împrăstia o căldură bine-făcătoare; iar pe măsuța de afături îl așteptau paharul și sticluta cu vin. Pe când își odihnea picioarele obosite de o călătorie lungă, privind fără nici un gând la focul ce pâlpaia alene, ușa se deschise și un al doilea mosafir intră în odaie. Era Mr. Jonathan Oilking, unul dintre notabilii cei mai însemnați ai orașului, un om renumit prin bogăția și popularitatea sa. Oilking se îndreptă direct înspre sobă, fără a saluta sau a-și ridica pălăria de pășă moale, împinse la o parte scaunul, împreună cu Căpitanul ce ședea pe scaun și se așeză cu spinarea la sobă, uitându-se fix în ochii lui Durand. Durand ar fi avut poftă să apuce de beregată pe noul venit, totuș se gândea: „Fiecare țară cu obiceiurile sale”!. mulțumindu-se numai a da din umeri, și privind plafonul în locul flacării. Oilking se încălzi puțin în liniște, în urmă observă vinul roș ce sta pe masă lângă căpitan. Cu cel mai mare calm, apucă sticla, și umplu un pahar cu vârf, golindu-l dintr’o singură înghițitură și trântindu-l după aceea pe masă, cu putere. Durand fierbea

de mânie, dar se ținu totuș, continuând a examina plafonul și pereții cu o deosebită atenție. Oilking rămase câțva timp nemișcat și numai expectorația, ce o repeta sgomotos la anumite perioade de timp, cu o tendință sigură, bine definită, arăta că trupu'i înalt și subțire e plin de vitalitate. Intrerupse în sfârșit tăcerea, adresându-se direct lui Durand, cu întrebarea: „Streine, D-ta ești ofițerul francez, ce ai venit să cumperi aici cai”? Franțuzul se făcu că nu aude și se uită afară pe fereastră la câmpia împădurită. Oilking puse mâna pe umărul Căpitanului, îl scutură puțin și repetă din nou întrebarea. Paharul răbdării se umpluse, era archiplin. Sări de pe scaun și, într'o engleză cam stricată, strigă: „D-ta ești un mojiç, mă înțelegi”? Ionathan se ridică și răspunse cu blândete: „Străine, nu mai repeta ce ai spus, căci aminteri am să te arunc pe fereastră afară”. „Domnule, te fac răspunzător pentru aceste vorbe”. strigă Durand, — „Să-mi dai satisfacție pentru toate obrăznicile ce ți-ai permis în seara aceasta față de mine”. — „Dacă nu prețindeți mai mult de cât atâta”, spuse Oilking, păstrându-și neconținut calmul, — „puteți fi servit imediat. Iată aici un cuțit și

dincoace un revolver". — Rostind aceste vorbe, scoase din brâu obiectele pomenite. „Dacă și D-v. aveți arme la îndemână, atunci las la aprecierea D-v. alegerea. Dacă preferați o gaură în piele sau dacă preferați să vă desfac o halcă din trup. Odaia e spațioasă și nimic nu ne împiedică să isprăvim". Durand se liniști puțin, și spuse: „In patria mea nu e obicei să se gătuie câte doi, într'o odaie închisă, fără nici un martor. Voi căuta doi martori și vi-i voi trimete. D-voastră veți pune condițiile duelului și această formalitate odată îndeplinită, sunt cu totul la dispoziția D-v.". La aceste vorbe plecă din salon, îndreptându-se țintă spre patronul hotelului, căruia îi comunică cele întâmplate, propunându-i a'i servi ca martor și rugându-l în acelaș timp, să găsească pe încă cineva. Patronul socoti că, pentru un simplu duel, martorii ar fi un lux de prisos; dacă, totuș, Căpitanul stăruie, îi va servi cu plăcere; că al doilea martor poate să fie chelnerul-șef, iar pentru serviciul acesta extraordinar se va adăuga la socoteală câte cinci dolari de fiecare martor. Durand, care întru câtva se obișnuise cu obiceiurile ciudate ale americanilor, nu avu nimic de ripostat propunerii

patronului, și îl rugă să se prezinte îndată la Oilking, împreună cu șeful-chelner, ca lucrurile să se limpezească. Intors în odaie, Durand aștepta rezultatul convorbirii. Patronul se întoarse abia după o oră, comunicându-i că duelul nu poate să aibă loc mâine, ci poimâine, înainte de prânz. Arma aleasă de Oilking, el avea drept să aleagă, e revolverul, iar în ceea ce privește locul, patronul însuși va conduce pe Durand la timp, acolo. Imediat după rostirea ultimului cuvânt, în calitatea sa de trimes, patronul fugi din odaie, fără să aștepte vr'un răspuns din partea Căpitanului.

Durand se culcă liniștit și dormi de minune toată noaptea. În ziua următoare rămase în odaie, scriind scrisori rudelor și prietenilor din Franța. Lua dispozițiuni, pentru cazul când va fi omorât sau rănit. Către timpul mesei, voi să vorbească cu patronul, acesta nu era însă acolo. I se spuse Căpitanului, că patronul, împreună cu celalt martor, au părăsit orașul și că nu se vor întoarce decât seara. În adevăr, spre amurgite, patronul sosi, urmat de o droaie de musafiri, ce umplură hotelul de la primul până la ultimul etaj cu o mișcare

sgomotoasă. Chiar și în străzile liniștite până acum se observa o mișcare yioaie și Căpitanul, care de astă dată nu mai dormi atât de bine, ca în noaptea trecută, auzia tot timpul în stradă sgomotul trăsurilor, tropotul cailor și vocile trecătorilor, care nu mai tăceau.

În sfârșit, dimineața mult așteptată sosi. Durand își făcu toaleta cu îngrijire, așteptând desfășurarea evenimentelor. Către ceasurile nouă, înainte de amiază, Patronul și chelnerul-șef intrară în cameră, adresându-se, fără nici un fel de etichetă: „Căpitan, sunteți gata”?—„Da, da”—„Atunci, veniți”. Cei doi porniră repede înainte; el îi urmă. Trecură prin strada principală și prin câteva străzi laterale. Ajunseră la un loc mare viran, unde se afla situat cercul despre care am vorbit mai sus. Martorii se îndreptară spre o portiță din peretele cercului, o deschiseră, intrară într-o sală întunecoasă și îngustă, iar Durand îi urmă cu oarecare șovăială. Cei doi băgară de seamă această șovăială. Îl apucară amândoi de câte un braț, pe Căpitan, făcură cu dânsul câțiva pași repezi înainte, deschiseră altă portiță și, câteva minute mai apoi, până a nu se putea împotrivi Căpitanul,

se aflară în mijlocul arenei cercului, de jos până sus tixită cu o mulțime imensă, numărând câteva sute de oameni, cari, la apariția lui Durand și a martoriilor saî isbucniră într'un tunet de aplauze și strigăte de bucurie.

Durand rămase ca lovit de trăsnet și nu știa ce să creadă de toate acestea. „Dar ce însemnează comedia asta”? bolborosi el, întors către Patron. Patronul însă nu-l asculta de loc și, cu amândouă mâinile, făcu semn spectatorilor să ție câteva momente liniște. Indată după aceea strigă cu toată puterea glasului său: „Gentlemen, am onoarea a vă prezenta pe renumitul și viteazul Căpitan de cuirasieri, D-l Durand, singurul supraviețuitor al atacului de la Reichshoffen. D-nealui va avea onoarea să schimbe un foc de revolver, cu D-l Ionathan Oilking, un cetățean onorat al acestui oraș. Publicul isbucni din nou în aplauze și strigăte de veselie, și în acelaș timp se deschise o portiță față în față cu aceea prin care venise Durand, și se ivi însoțit de alți doi inși, Ionathan, îmbrăcat într'un costum fantastic Indian.

Abia acum își dădu seama Durand despre

ce e vorba. Aproape nebun de mânie, îi trânti patronului, ce se afla lângă dânsul, o puternică lovitură în piept și, cu iuțeala fulgerului, se repezi spre porțița de intrare și dispăru pe ea într'o clipită.

Vă închipuiți, Domnii mei, ce se întâmplase. Hangiul se înțeleșese cu Oilking să întrebuițeze duelul în sprijinul unei afaceri. Sigur de răușită, după cele întâmplate între Durand și Oilking, chiar în seara aceea trimiseseră câțiva lucrători, ca să mai repare clădirea cam deteriorată a cercului și să aranjeze din nou băncile. Plecaseră imediat apoi înspre orașul din apropiere, ce se numia Roma sau Paris, nu-mi mai amintesc care din două, tipăriseră placarde, în care i se vestea publicului, pentru ziua următoare, contra unei taxe de intrare de doi dolari, unicul spectacol al unui duel public „cu renumitul și viteazul Căpitan Durand, din Paris, singurul supraviețuitor al atacului de cuirasieri din Reichshoffen”. Inserteră anunțuri în cele două ziare locale; publicaseră în unul din aceste ziare un articol de fond asupra bătăliei de la Reichshoffen, iar în celălalt ziar un foileton asupra faptelor eroice ale Căpitanu-

lui Durand, în timpul campaniei. Mai răspândiseră înșiși vestea că Durand va apare în uniforma ce o purtase în timpul războiului. Prin toate aceste mijloace obținuseră un succes atât de strălucit, încât, pe seară, sosi din Roma — sau Paris — un tren special de curioși, iar în ziua următoare, cu o oră înainte de timpul indicat în afișe, toate biletele a doi dolari erau complet vândute.

Durand se strecură grabnic prin străzile laterale ale orașului, și din acea seară renunță să mai cumpere cai în Texas. În ceea ce-l privește însă pe Oilking și pe Hangiu, aceștia, după dispariția lui Durand de pe arenă au avut de îndurat câteva momente din cele mai grele. O parte a publicului râdea, cealaltă parte murmură; unii cereau bani îndărăt, alții pretindeau că un duel trebuie să aibă loc cu ori ce preț și se declarau că ar fi mulțumiți și cu o luptă între Hangiu și Oilking. Într'un cuvânt, un scandal enorm se iscă și am auzit spunându-mi-se că corespondenții speciali ai ziarelor de prin împrejurimi nu s'au întors acasă, fără să fi cules multe vorbe piperate, ale publicului.

Englezul terminase. In acelaş moment trenul se opri şi conducătorul, cu vocea lui răsunătoare, strigă: „Bruxelles”!. Americanii, ce ascultaseră pe povestitor cu mare atenţie, se dădură jos, strângându-i însă mâna Englezului şi spunându-i cu un surâs plăcut: „Bun rămăşag, vere Britisher”!.

«PAS DE CHANCE!»

Sala de autopsie a vechiului hotel Dieu din Paris, care fusese dărâmată în anul 1877, era un loc neobișnuit, ciudat. Ca să intri în ea, trebuia să mergi timp de mai multe minute, coborând și ridicând scări, trecând prin camere de bolnavi, prin odăi mari și înalte, prin coridoare răsunătoare, pavate cu cărămidă patrată, ducând, când spre dreapta, când spre stânga, peste podețe de lemn ce mijloceau pasagiul micului braț curgător al Senei, legând astfel cele două părți de clădire ale spitalului. Așa se putea coborî în camerele subterane bifurcate, ce alcătuiau partea cea mai veche a clădirii, veche de mai multe sute de ani, clădită în a doua jumătate a Evului-Mediu. Ajunși la picioarele ultimei scări de piatră, ce duce spre sala mortuară, ne găsim într'un beci îngust, nepavat, luminat de sus printr'o gaură cu gratii de fier. În acelaș timp

se observa la partea dindărăt o uşă de fer joasă, mâncată de rugină şi tot atât de lată cât şi de lungă. Cunoscătorul acestor locuri deschidea poarta, totdeauna închisă, printr'o învârtitură a clanţei grosolane, aşezată în mijlocul ei, iar clanţa la rândul ei, mişca pe dinăuntru un zăvor greoi şi sgomotos. Astfel intrai într'un spaţiu jos, boltit, ce putea să aibă o lungime cam de cincisprezece paşi şi o lărgime de zece. Acest spaţiu primea o lumină naturală neîndestulătoare, prin două geamuri patrâte şi prevăzute cu gratii, străbătând zidul aproape de bolta acoperişului. Aripelile ferestrelor puteau fi deschise numai când fluviul se afla în starea sa normală. Beciurile hotelului „Dieu” erau aşezate sub albia apei, de care o separau ziduri puternice, coplesite de ani şi acoperite cu muşchi verde; iar când fluviul creştea numai puţin, atunci din sala mortuară se vedea cum partea de jos a ferestrelor era cufundată cu mai mulţi coţi în valurile turburi ale apei. De obicei ardeau aici câteva flăcări de petrol, care umpleau spaţiul cu o lumină aspră, întunecoasă, în care fiinţe şi lucruri aruncau pe pereţi şi pe pământ o umbră puternică, fără con-

tururi bine definite, prezentând un aspect palid, nesănătos. Aceasta era însă lumina potrivită acestui loc și pentru ceea ce conținea. Zidurile cenușii negre, erau veșnic acoperite cu o umezeală vâscoasă, care, pe peretele așezat în direcția cursului apei, se transforma în picături unsuroase, șerpuind încetisor pe piatra de marmoră alunecoasă și murdară, exercitând astfel chiar asupra observatorului puțin sentimental o impresie dureroasă, ce-l mișca până la lacrimi, neputându-i împedica, cu toată tăria de viață și cu toată sfortărea, expansiunea dureroasă a stării sale sufletești. În partea lipsită de geamuri a pivniței se observa un basin de spălat, încrustat în zid, prevăzut cu un conduct de apă și cu o țevă de scurgere. Înăuntru se aflau mai multe bucățele de săpun, alătura atârneau în cuie ștergare de o curățenie ce lăsa mult de dorit, iar pe perete o tablă putredă, descompusă, de culoare brună, ne indica în litere galbene ordonanța sălii de autopsie. Pe partea opusă era așezată, câte o lampă de petrol, coborând din partea superioară a bolții. Pe prima masă, în forma obișnuită, se afla o balanță și un număr de greutatei ruginite. Balanța de alamă, murdărită cu

tot felul de pete scârboase de grăsime și de sânge, dădea imediat a înțelege scopul la care putea sluji: ea servea la cântărirea părților de cadavre bolnăvicioase. Celelalte cinci mese aveau o formă cu totul caracteristică. Fața era lungă, acoperită cu tablă îngustă, luând forma unei coveți puțin plecate, la partea de sus ceva mai lată, la cea de jos mai îngustă. Tot aici se afla o gaură de unde pornia o țevă de metal, care, la rândul ei, sfârșia într'o căldare de tablă așezată dedesubt. Aceste erau mesele de autopsie, „plăcile Morgagnis”, cum le numiam noi în jargonul nostru tehnic. Pe aceste mese, în mijlocul cuțitelor, ciocanelor, foarfecelor și altor instrumente de operație, zăceau întinse și țepene, țorme reci omenești, lipsite de orice suflare vie „în care apostolii științei cercetau cu o nespusă curiozitate, căutând a pătrunde în adâncimea ascunsă a organelor, misterul întregii noastre vieți pământești. Corespunzător fiecărui capăt al mesei se afla pe perete o scândură mică neagră, deasupra căreia atârna un bilețel, conținând numele, vârsta și ziua decesului. În partea din fund a sălii de autopsie se deschidea o ușă de sticlă, ce ducea într'o

mică pivniță alăturată, luminată insuficient de o singură fereastră. Pe unul din pereți se aflau două șipci vopsite în negru, ce formau o cruce mare, întinzându-se de la acoperiș până la pământ. Pe pământ erau împrăștiate o mulțime de surcele miro-sitoare de brad, observându-se în acelaș timp și niște scânduri prost fasonate, pregătite pentru construcția de sicriuri. Aceasta era sala mortuară. După autopsie, cadavrele erau aduse aici, învelite într'un cearceaf furnizat de administrația spitalului și puse în sicriu pentru a fi înmormântate. Dacă, în decursul celor 12 ore, rudele veniau pentru a pretinde corpul decedatului, acesta le era liberat. Dacă însă nu se prezenta nimenia, cadavrul era ridicat a doua zi dimineață de către carul funebru al administrației săracilor și înmormântat în cimitirul public Père Lachaise. Singura ființă viețuitoare în aceste camere necurate, în timpul când autopsiile nu aveau loc, era o pisică albă frumoasă, care încolăcindu-se de picioarele lui, miorlăind și torcând, săria vioaie înaintea vizitatorului, împreună cu stăpânul acestui animal plăcut, un om bătrân, mic de statură, slab, lipsit de un ochi, veșnic tușind. Moșul locuia

aici, jos, de mai bine de 30 de ani, păstrându-și, în mijlocul acestei priveliști eterne de jale și distrugere o astfel de seninătate sufletească, încât întotdeauna, în timpul preparării cadavrelor pentru autopsie, sau după aceea, când el le spăla și le învelia în cearceaf, murmura ușor cântece de veselie. O înfățișare demnă, serioasă, ba chiar melancolică, lua numai atunci, când rudele vr'unui decedat veniau să-și ia mortul. Căci el știa să păstreze politeță și considerație, în timpul acestei îndelungate și triste activități și pentru ca să nu atingă sentimentul celor îndurerăți, a nu arăta o indiferență negustorească și nu făcea o mutră veselă.

Majoritatea medicilor și studenților, care vizitau hotelul „Dieu”, aveau obiceiul ca după terminarea vizitei, să se coboare în sala de autopsie, pentru a vedea „ce noutăți sunt de înregistrat”. Așa era uzul, tocmai ca la un teatru unde după asistarea la reprezentare, ne îndreptăm spre scenă, aruncând o privire printre culise. Era într-o dimineață de Mai a anului 1877, când, conformându-mă acestui obicei, m'am coborât în spațiul subteran, mai sus descris. Pisica ședea într'un colț și își curăța blana, bă-

trânul Ion se afla în camera mortuară, ocupat cu câteva coșciuge goale. Dintre mesele de autopsie una era liberă, pe când pe celelalte patru erau așezate „subiecte”. Imprejurul primului cadavru, care era al unui om bătrân, robust, mort din cauza unei boale de creier, stăteau un grup de oameni tineri, unii având dinainte câte un șorț alb și mâni sângerânde, alții având pălăria în cap, mănuși în mâni și țigara în gură, discutând cu aprindere descoperirile datorite cuțitului lor, ravagiile produse în organism de fiecare boală în parte, ca și toate fazele prin care a trecut în timpul evoluției sale. La masa doua și a treia lucrul era terminat. O privire scurtă asupra corpurilor oribil slăbite ale acelor nenorociți și asupra organelor ce stăteau lângă ei pe masă, era suficientă ca să putem cunoaște cauza morții: „tuberculoză”! Aceasta e o boală atât de comună, devastările ce le produce în organism au fost atât de des văzute, încât nici nu ne mai oprim la ele. Am mers deci până la masa cincea, cea din urmă din rând, și observai că un cadavru, încă nedeschis, o ocupa. Privirea leșului acela mă surprinse deodată. Era cadavru unei femei, încă ti-

nere, de o frumusețe neobișnuită, pe care moartea o răpise în timpul desvoltării ei celei mai frumoase. Morții nu'î precedase o boală lungă, căci formele erau încă pline, pentru a nu spune voluptoase, și boala nu avusese timp să diformeze trăsăturile albe și nobile ale acestei figuri prin uricioasele ei simptome. Corpul fetei, cu toată răceala înfiorătoare prezenta din cap până la creștet, fineța unei bucăți de catifea și era de un alb atât de strălucitor, încât avea aspectul isbitor al chihlimbarului. Trăsăturile fetei, pline de forma unui oval perfect, căpătaseră în timpul agoniei o expresie ușor suferindă, pe care moartea o făcuse stereotipă. Buzele erau puțin deschise, putându-se astfel vedea niște dințișori, ce păreau a fi turnați din cel mai fin și transparent email. Ochi ei negri, deschiși în mod neobișnuit și pupilele încheștate, mă fixau cu privirea tristă, fără expresie, a unui cadavru omenesc lipsit de suflare și viață. Părul negru, strălucitor, era strâns la partea dindărăt a capului într'un nod susținut de mai multe specii pe jumătate căzute. Numai câteva bucle frizate jucau ștregărește deasupra frunții netede, ca și când un copil naiv s'ar

fi jucat vesel împrejurul patului de moarte al mamei sale. Umbra morții, care întuneca acest splendid corp, nu fusese în stare să distrugă cu desăvârșire tot farmecul tinereții. Cum zăcea el astfel, în toată curăția și virginitatea lui, de o frumusețe clasică, puteam crede că avem înaintea noastră o statuie desăvârșită, lucrată în cea mai frumoasă marmoră de Paros. Pentru a contempla cadavrul din toate părțile, am pășit jur împrejurul mesei și cu acest prilej am făcut o descoperire, care a mărit și mai mult curiozitatea mea, tață de impresia ce această formă împietrită trezise mai înainte în mine. Brațul drept al cadavrului era tatuat pe partea din afară. Intr'un singur rând citii: „Maria Baloc” dedesubt numărul 1876 și, sub aceasta, într'o a treia linie, cuvintele: Pas de chance! (Fără noroc!).

„Pas de chance”! Mi se părea că aceste cuvinte erau expresia cea mai disperată a unei ființe nenorocite, care acum câteva ore își găsisse acest tragic sfârșit, într'un pat de spital. Ticheta de deasupra capului spunea că „Maria Baloc” era numele cadavrului și că nu avea mai mult de 17 ani. Bătrân. Ion putu să-mi comunice la

întrebarea mea, că frumoasa Maria a fost adusă în noaptea trecută la spital și că puține minute după primirea ei a decedat. Ea fusese într'o sală de dans de pe bulevardele din jurul Parisului, unde făcuse în fierbânțeleale furiei sale căzuse lesinată. Unui tânăr o scenă cumplită de gelozie. Apoi, cu toate încercările făcute, stropituri de apă și parfum, nu-și putuse recăpăta conștiința. Două prietene o luară într'o trăsură, o duseră la spital și daseră medicului de serviciu explicațiile mai sus arătate. Frumoasa Maria murise, fără să-și mai fi revenit în fire și astăzi dimineață fusese adusă în sala de autopsie.

Atâta fură în stare să-mi povestească eticheta patului și bătrânul Ion. Mai mult însă de cât moș Ion și cât eticheta de deasupra ei, îmi spuneau cuvintele tatuate pe brațul fetei: „Pas de chance”!. Aveam înaintea mea tabloul unui roman biografic și cu foarte puțină sfortare citeam în ochii stinși, pe buzele palide, pe corpul alb ca zăpada, romanul ei, de la primul până la ultimul capitol. Maria Baloc, numele ei, îmi arăta că ea era o streină venită la Paris după cum alți zeci de mii vin anual aici, cu speranța de a găsi un oraș mai

generos, unde să poată duce cu mai mare ușurință lupta pentru existență. Tatăl ei era lucrător în Bellville sau Montmartre. Maria a fost crescută în murdărie și miserie. În tot timpul zilei se juca în praț pe străzile mahalalelor, seara venia acasă, pentru a găsi la părinți o fărâmiță de pâine și un culcuș într'un corțișor al odăii. Așa ajunsese ea vârsta de zece sau doisprezece ani, când revoluția Comunelor izbucni. Tatăl îmbracă uniforma federaților, mama urmă batalionul ca vânzătoare de mărunțișuri sau ca soră de caritate. Opt sau zece săptămâni tulbure, pline de frământări, s'au scurs ca un vârtej. Într'o frumoasă zi de Mai, mama fu rezemată de un zid și ucisă ca inceditoare; tatăl însă fu mai întâi mînat la Versailles, cu lovituri de picior și de acolo deportat în Noua-Caledonie.

Maria rămase singură pe lume, fără rude, fără cunoscuți, un pui de rîndunică, abia eșit din cuibar și care era condamnat să se piardă în mod nedemn, dacă cerul nu ar fi făcut vr'o minune pentru el. Crudă soartă lăsa parcă să se întrevadă un început al acestei minuni. Maria muriă de foame în timpul verii și degeră de frig, în iarna următoare. O familie de lucrători,

ea însăși săracă, primiră acest copil și mai sărman însă, și îi dădură un loc la masa foarte puțin bogată și pe podeala odăii goale. Cu timpul, copilașul deprinse un lucru de mână, învățând a coase, a broda sau a face flori, câștigându-și atât cât să nu mai fie nevoit a primi pomana binefacerile vecinilor inimoși. Astfel petrecu Maria câțiva ani, până când se facu o tată de 15 ani, în floarea varstei și de o frumoșe răpitoare. La Paris însă tata nu rămâne nepedepsită, când e frumoasă, tânără și săracă. Din fiecare colț de stradă apărea ispita înaintea ei, din fiecare ungher îi zâmbiau dulce ochii desfrâului. În scurt timp, ea nu se mai duse singură la lucru și nu se mai întoarse neînsoțită acasă. Nu mai găsia de cuviință să trăiască cu binefăcătorii ei de până acum și, într'o bună zi, îi părăsi, pentru a locui în Montmartre o cameră mizerabilă la ultimul etaj, împreună cu noul iubit al ei, îmbrăcat în bluză, cu caschetă de mătase. Astfel începu ea, abia trezită din copilărie, a duce viața unei lucrătoare parisiene singuratice. În timpul zilei lucru, seara bal, petrecere până la miezul nopții, bătaie de la „prieteni”, toame, desfrâu, mizerie, cântece și veselie, și mai

cu seamă o totală uitare de astăzi pe mâine. Dacă vr'un prieten împingea gelozia prea departe, atunci ea, fără nici o înștiințare, îl părăsia c'o nepăsare ironică. Își căuta altul, la care îndura atâta, până când dorința aceea arzătoare, nedefinită, după noroc și fericire, ce umplea inima ei, o îndemna mai departe, la ceva nou, necunoscut.

Era în anul 1876, când, într'o Duminică, făcuse o excursie la St. Germain, împreună cu micul ei prieten, căruia îi acordase favoarea iubirii sale. Aceste excursii, Duminicale vara, în împrejurimile splendide ale orașului, sunt dorința nespusă a lucrătoarelor parisiene, care sânt fericite când au puțința să se rostogolească prin iarbă în timpul unei zile senine, să culeagă flori, să alerge după fluturi și să cânte române sentimentale, la masa vr'unui birt câmpenesc, cu un păhăruț de vin dinainte. Maria a fost în tot timpul zilei veselă la nebunie, râzând, vorbind și cântând. Seara a apucat-o, împreună cu prietenul ei, într'un restaurant din St. Germain. Erau amândoi în cameră, golind voioși un pahar după altul, din băutura eftină a locului. Prietenul, care își scoase surtucul și își suflecuse

mânicile, ca să se răcorească nițel, ca cei mai mulți lucrători din Paris, era tatuat pe brațul mâinii. Avea pe braț o inimă înflăcărată sau două inimi, care erau înfipite așa ca într'o frigare. Pe brațul lui se citeau mai multe numiri și date în inscripțiuni lapidare ca de pildă: „al tău pe vecie"! sau „credincios până la mormânt"! Maria văzuse inscripțiile și cuvintele acestea și deodată o idee îi trecu prin cap. „Tatuiază-mi și mie brațul"! strigă ea către lucrător, care râdea cu hohote, întrebând-o ce semne sau vorbe să-i tatueze? „Inainte de toate numele, pentru ca să văd dacă doare".

Zis și făcut. Ceva indigo a fost adus imediat, un ac avea Maria la dânsa și lucrătorul începu imediat opera. La fiecare înțepătură Maria tresăria ușor, se strângea nițel, dar totuș în timpul pauzelor bea vin și zâmbia; iar lucrătorul nu liberă brațul fetei, până când nu se putu citi pe el clar și în litere mari: „Maria Baloc".

— Să mai tatuez ceva?

— Da, anul nașterii.

Cinci minute mai târziu, apăru subt nume cifra anului „1876". Pe când lucrătorul freca cu indigo micile răni sângerânde, produse

de vârful acului, birtașul aduse o nouă sticlă de vin și Maria își alină durerea ușoară a operației cu o nouă înghițitură. Lucrătorul își privea cu satisfacție opera, întrebându-și apoi iubita:

— Ești mulțumit, pușorule?

— Da, dragă.

— Nu mai dorești ceva să adaug? Un nume și o cifră — e lipsit de gust. Să facem lucru ceva mai amuzant. Să-ți mai desenez o mică emblemă?

— Nu.

— Sau poate o deviză?

— Da, — ai dreptate. O deviză — c'est ça. Dar ce? Lasă-mă să mă gândesc.

Lucrătorul îi propuse mai multe devize de dragoste, uzuale, dar Maria nu-i dete nici o atenție. După veselia fără margini din timpul zilei, urmă contra-lovitură, ea se cufundă deodată în o cugetare melancolică. Aruncă poate prima oară în viața ei o privire în existența sa și descoperi că era din cale afară de mizerabilă. O zână rea părea că veghiase la leagănul ei. Fiecare fază a existenței sale părea împlinirea unui blestem. Născută în sărăcie, fără părinți, crescută în umilință, trăind în rușine și desfrâu, așteptând o bătrânețe bolnă-

vicioasă și plină de nevoi amare, vegetând fără viitor, fără țintă, fără bucurie, aceasta era soarta ei trecută, prezentă și viitoare. Ochii i se umplură fără voie de lacrimi, analizând acest tablou negru, scârbos, lipsit de lumină și de frumusețe. Și când prietenul ei o trezi din cugetarea dureroasă cu strigătul: „caută-ți dar singură o deviză, dacă ale mele nu-ți plac”! atunci, ea concretiză într’o singură expresie întregul vieții sale, după cum îl vedea prin prisma ei internă, care astfel își pierduse banalitatea comună și, în această stare disperată, acumulând durerea întocmai ca energia electrică, spuse lucrătorului cu un surâs îndurerat: „Mai tatuează încă: Pas de chance! Aceasta este adevărata deviză a vieții mele”.

Fără noroc! Nu a fost numai o deviză a vieții sale, a fost și o proorocie. Sărmana Maria, trebuia să nu aibă noroc până la sfârșit. Abia 17 ani împliniți, în tot farmecul tinereții sale, după ce abia câteva luni se scuseră de când deviza aceea tristă fusese înscrisă pe brațul ei și se stingea pe patul unui spital.

Aceasta a fost povestea sărmaneii Maria, după cum am visat-o, stând înaintea cadavrului ei. Fost-a într’adevăr povestea ei?

N'o pot garanta, dar e probabil. Sigur este însă că leșul ființei acestei tinere, frumoase și mișcătoare făpturi, zăcea lungit pe masă înaintea mea și că de pe pielea strălucitoare a brațului ei plin, modelat cu atâta artă, apăreau în trăsături albastre, scânteietoare, ca și când ar fi fost scrise de o mână demonică, cuvintele „Pas de chance“!

Autopsia a dovedit că Maria a suferit de boală de inimă. Așa se explica moartea ei trăznitoare, într'un moment de iritație pasionată. Eu am așteptat până când totul s'a sfârșit, ceilalți medici plecaseră și bătrânul Ion cu acul lui mare și cu ața de lână grosolană sosi ca să coasă la loc cadavrul tinerei fete. Am închis și eu ochii sclipitori, încă deschiși ai frumoasei Maria, care mă fixau neconținut cu aceeași privire ciudată, tristă, neliniștitoare și mă îndepărtai încet, adâncit în gânduri. Inchizând ușa grea de fer a sălii mortuare, mi se părea că dinlăuntrul sălii, o voce fină, pătrunzătoare îmi șoptia încet la ureche: „Pas de chance“!

CUPRINSUL

	<u>pag.</u>
O aventură în țara miliardelor	5
O seară de crăciun la Paris	17
Cum îi merse vânătorului de vulpi în Anglia	28
Amintiri din Ungaria: (Ali Hadji Effendi)	44
Crucea din răspântie	57
Portetul de deasupra altarului	69
Mama vitregă	81
Femeia contra patriei	93
Kant și Humburg	106
„Pas de chance“!	125

CATALOGUL

„BIBLIOTECII pentru TOȚI“

Orânduit în ordinea alfabetică după autori

APARUTE 1140 NUMERE

Această bibliotecă este o enciclopedie de lucrări literare, de pedagogie, educație, știință popularizată, ale scriitorilor de căpetenie români și străini și prin efortul volumelor, poate fi la îndemâna tuturor.

Țelul acestei publicațiuni fiind numai și numai răspândirea gustului de citit, se recomandă în special d-lor studenți, militari, institutori, învățători, Cercurilor culturale, Bibliotecilor populare și mai ales părinților cari voesc să dea în mâinile copiilor cărți de citit și cultură pe cale ușoară.

Fiecare număr costă 6 lei. Volumele cari conțin mai multe numere se socotesc de atâtea ori 6 lei câte numere sunt.

La facerea comenzii este suficient a se indica numerele din dreptul volumelor.

Cererile din provincie, în cazul că oareși care numere nu vor fi găsite la librăriile localnice, se vor adresa Librăriei editoare „UNIVERSALA“ ALCALAY & Co., București, care le expediază franco, când sunt însoțite de valoarea lor, prin mandat sau mărci postale. Pentru recomandarea transportului prinș potă se va adăoga costul.

	No.
Adam. E. Teatru școlar	489-90
Adam Ion. Glume țărănești	809
Adamescu Gh. Din biografiile scriitorilor români	85-85 b.
„ Elocuența Română. Culegere de discursuri celebre: G. Lazăr, Mihai Viteazul, Kogălniceanu, Negri etc.	48-49
Adamescu Gh. Istoria literaturii române. Operă complectă, cu toate datele privitoare la Istoria literaturii noastre dela întâile începuturi până azi. Cuprinde amănunțitele biografii și potretele celor cari au contribuit la îmbogățirea literaturii și limbii noastre.	7 num. 846-849 bis 850-860 bis
Agârboviceanu I. Datoria, nuvele	860
Aguletti. Lecturi. Din istoria patriei	551-551 b
Aisinman Iulian Dr. Filmul și arta. Întru cât filmul este sau nu artă. O paralelă între teatru și cinematograful	1170
Alarcon, Bret-Hart, Mark-Twain, nuvele trad. de Titu Maiorescu și Liviu M.	10
Alexandrescu Gr. Poezii: Epistole, Satire, Fabule, Epigrame.	295-8
Alexandri V. Doine	182-182 bis
„ Dumbrava roșie	192
„ Fântâna Blanduziei, piesă în versuri	283-3 b
„ Legende.	193-4 b
„ Lăcrămioare.	183
„ Mărgăritarele	185-6
„ Ovidiu, dramă	180-181
„ Ostașii noștri	191
„ Pasteluri	187
„ Poezii populare.	443-5

BIBLIOTECA PENTRU TOTI

FR. BURNETT

MICUL LORD

— traducere de Iosif Nădejde —

Educatorii și în general părinții, cari au voit să facă educația copiilor lor prin citit, s'au izbit întotdeauna de lipsa unor cărți atrăgătoare pentru copii, cu conținutul *moral* și *educativ* și, în același timp, de o necontestată valoare literară. Și nu numai literatura noastră, dar chiar și alte literaturi nu sunt bogate în astfel de scrieri.

Printre puținele lucrări din literatura universală, cari răspund acestui scop, una din cele mai bune este fără îndoială *Micul Lord Fauntleroy*, de Fr. Burnett.

Intr'o formă literară desăvârșită, este redată o povestire extrem de interesantă, a vieții acestui nobil, — istorisire care are darul de a trezi în copii toate simțimintele generoase și nobile. Este cartea ideală de educație și nu există limbă cultă, în care să nu fi fost tradusă.

Traducerea românească a d-lui Iosif Nădejde este desăvârșită din toate punctele de vedere.

Lucrarea — însoțită de numeroase și reușite ilustrații — se găsește în n-rele 747-748 din „*Biblioteca pentru toți*”.

A APĂRUT:

In Editura Librăriei „UNIVERSALA”
Alcalay & Co.

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

NICOLAE GOGOL

O NOAPTE DE MAI

TRADUCERE

DE

VIRGIL CARIVAN